

Intenzivni interesi: poticaj ili prepreka u razvoju igre i socijalne komunikacije kod autistične djece?

Korlević, Jana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:929035>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Intenzivni interesi: poticaj ili prepreka u razvoju igre i socijalne
komunikacije kod autistične djece?

Ime i prezime studenta: Jana Korlević

Zagreb, rujan, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Intenzivni interesi: poticaj ili prepreka u razvoju igre i socijalne
komunikacije kod autistične djece?

Ime i prezime studenta: Jana Korlević

Ime i prezime mentora: doc.dr.sc., Jasmina Stošić

Zagreb, rujan, 2023.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisao/napisala rad „Intenzivni interesi: poticaj ili prepreka u razvoju igre i socijalne komunikacije kod autistične djece?“ i da sam njegov autor/autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Jana Korlević

Mjesto i datum: Zagreb, 14. rujan 2023.

Zahvale

Zahvaljujem se prije svega mojoj mentorici, doc.dr.sc.Jasmini Stošić na vođenju i podršci, ne samo tijekom pisanja ovog diplomskog rada, nego tijekom cijelog studiranja.

Zahvaljujem se djeci i roditeljima koji su pristali sudjelovati u ovom istraživanju i kolegicama iz Nastavno-kliničkog centra ERF-a na nesebičnoj podršci u provođenju istraživanja.

Od srca se zahvaljujem mojim kolegicama i prijateljicama s kojima sam provela studentske dane.

Najveća zahvala ide mojoj obitelji i dečku Matteu na podršci, poticanju i vjerovanju u mene uvijek.

SAŽETAK

Naslov rada: Intenzivni interesi: poticaj ili prepreka u razvoju igre i socijalne komunikacije kod autistične djece?

Ime i prezime studentice: Jana Korlević

Ime i prezime mentorice: doc.dr.sc.Jasmina Stošić

Modul: Inkluzivna edukacija i rehabilitacija

Imanje intenzivnih interesa jedno je od glavnih obilježnja autističnih osoba te predstavlja jedan od kriterija za postavljanje same dijagnoze poremećaja iz spektra autizma (PSA). Ipak intenzivni interesi mogu imati različite utjecaje na različite aspekte života autističnih pojedinaca o čemu sve više izvještavaju autistični samozastupnici. Pregledom dosadašnjih istraživanja može se uočiti da postoje dobrobiti intenzivnih interesa o kojima najčešće izvještavaju same autistične osobe i stručnjaci kada opisuju primjenu različitih metoda i intervencijskih pristupa. No postoji i drugi niz istraživanja koji govori o izazovima, nedostacima koji su vezani uz intenzivne interese ili iz njih proizlaze, a čije sudionike najčešće čine roditelji autistične djece i stručnjaci. Cilj ovoga istraživanja bio je istražiti ulogu intenzivnih interesa u razvoju igre autistične djece te u njihovoj socijalnoj komunikaciji. Za potrebe provedbe istraživanja kreiran je protokol koji se sastoji od dva dijela, prvi dio uključuje generičke igračke, a drugi dio igračke vezane uz intenzivne interese pojedinog sudionika. U istraživanju je sudjelovalo ukupno sedmero autistične djece u dobi od 4 do 8 godina starosti s potvrđenom dijagnozom poremećaja iz spektra autizma, a samo istraživanje je provedeno u Nastavno-kliničkom centru ERF-a. Dobiveni rezultati su vrlo raznoliki zbog čega se ne može donositi opće zaključke o ulozi intenzivnih interesa. Međutim, ovo istraživanje nudi uvid u ponašanja heterogene skupine autistične djece kada se nalaze u okolini obogaćenoj igračkama vezanim uz njihove intenzivne interese. Kod neke djece uočena su poboljšanja u intenzitetu i kvaliteti socijalne komunikacije, dok se kod drugih čini da dolazi do povlačenja u samostalnu igru. Osim toga, pokazalo se da nema razlika u vrsti igre s obzirom na obogaćenost okoline igračkama vezanim uz intenzivne interese djeteta.

Ključne riječi: intenzivni interesi, igra autistične djece, socijalna interakcija i komunikacija

ABSTRACT

Title: Intensive interests: incentive or barrier in the development of play and social communication in autistic children?

Name and surname of the student: Jana Korlević

Name and surname of the mentor: doc.dr.sc.Jasmina Stošić

Module: Inclusive Education and Rehabilitation

Having intensive interests is one of main characteristics of autistic individuals and it represents one of criteriums of making diagnosis of autism spectrum disorder (ASD). However, intensive interests can have different influences in different aspects of life of autistic individuals about which more and more autistic self-advocates report about. Research review shows that there are benefits of intensive interests about which often report autistic individuals and experts when describing use of different methods and intervention approaches. But there is other line of research which reports about challenges, deficits connected to intensive interests or that arises from intensive interests and which participants are mostly parents of autistic individuals and experts. The aim of this research was to investigate the role of intense interests in the development of play in autistic children and in their social communication. A protocol consisting of two parts was created for the purposes of the research, the first part includes generic toys, and the second part includes toys related to the intense interests of the individual participant. A total of seven autistic children between the ages of 4 and 8 with a confirmed diagnosis of an autism spectrum disorder participated in the research and the research itself was conducted at the Center for Rehabilitation at the Faculty of Education and Rehabilitation Sciences. The obtained results are very diverse, which is why it is not possible to draw general conclusions about the role of intense interests. However, this research offers insight into the behaviors of a heterogeneous group of autistic children when they are in an environment enriched with toys related to their intense interests. Some children have shown improvements in the intensity and quality of social communication, while others seem to withdraw into independent play. In addition, it was shown that there are no differences in the type of play with regard to the enrichment of the environment with toys related to the intense interests of the child.

Keywords: intensive interests, play of autistic children, social interaction and communication

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. INTENZIVNI INTERESI.....	1
1.2. IGRA AUTISTIČNE DJECE	2
1.3. SOCIJALNA INTERAKCIJA I KOMUNIKACIJA AUTISTIČNE DJECE	3
2. PROBLEM ISTRAŽIVANJA.....	4
3. CILJ ISTRAŽIVANJA.....	5
4. METODOLOGIJA.....	5
4.1. SUDIONICI	5
4.2. ISTRAŽIVAČKI PROTOKOL	6
4.3. PRIKUPLJANJE I ANALIZA PODATAKA	11
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	15
MIA	15
MARKO	19
DAVID	23
JOSIP	27
ZORAN	30
MAJA	34
IVAN	38
6.RASPRAVA.....	41
6.1. NEDOSTACI ISTRAŽIVANJA	43
7. ZAKLJUČAK	45
8. LITERATURA	46
9. PRILOZI.....	49
9.1. Prilog 1 – Lista za praćenje	49

1. UVOD

1.1. INTENZIVNI INTERESI

Intenzivni interesi (nazivaju se još i specifični interesi, ograničeni, restriktivni ili posebni interesi) predstavljaju jedan od dijagnostičkih kriterija za poremećaj iz spektra autizma prema DSM-V (APA,2013). Ako im pristupamo iz medicinskog modela, oni podrazumijevaju jako ograničene, krute interese koji su abnormalni po intenzitetu ili fokusu (npr. snažna privrženost neobičnim predmetima ili preokupiranost njima, pretjerano suženi ili perseverativni interesi) (APA,2013). U prošlosti se pretpostavljalo da intenzivni interesi ometaju uključivanje u socijalne interakcije, izgradnju odnosa s drugim osobama, pažnju i učenje (Grove i sur., 2018; Winter-Messrers i sur., 2007, Bross i Travers, 2017) te je cilj mnogih intervencija u prošlosti, ali i danas, usmjeren upravo na proširivanje interesa ili ukidanje intenzivnih interesa (Boss i Travers, 2017). Ipak, danas istupanjem autističnih samozastupnika i dobivanjem informacija od samih autističnih osoba, percepcija „štetnosti“ intenzivnih interesa se smanjuje i intenzivno mijenja. Intenzivni interes neke autistične osobe ili djeteta možemo prepoznati prema tome što ta osoba ima značajnu dubinu i širinu znanja o tom području, otežano usmjerava pažnju na druge važne informacije kada je u okolini prisutno nešto povezano s intenzivnim interesom, osoba u dugim periodima proučava i/ili uči o svom intenzivnom interesu te je prisutan fokus visokog inteziteta koji je netipičan za neautistične vršnjake (Bross i Travers, 2017). Zbog manje pogrđnog prizvuka, u nastavku ovog diplomskog rada koristit će se isključivo naziv „intenzivni interesi“. Neki autori uspoređuju intezivne interese autističnih osoba s hobijima neurotipičnih osoba, no istraživanja pokazuju ipak određene razlike među navedenim pojavama (Weinter-Messrers i sur., 2007). Glavna razlika predstavlja se u osjećajima i doživljajima koji obuzimaju autistične osobe kada su uključuju u aktivnosti vezane uz vlastite intezivne interese, pa tako ponekad opisuju „*strasti koje zarobe misli, srce, vrijeme i fokus*“ (Winter-Messrers i sur., 2007) i „autističnu radost“ (*eng.autistic joy*) koja predstavlja veselje, uzbuđenje, sreću koja nije poznata neautističnim osobama (Bascom, 2015). Julia Bascom, autistična autorica, intezivne interese i (autističnu) radost koju tada osjeća opisuje kao mašinu zagrljaja za svoj mozak (Bascom, 2015). Prema istraživanju autora Grove i sur. (2018), 65% autističnih osoba ima barem jedan intenzivan interes, dok druga istraživanja pokazuju da 75-95% autističnih osoba ima barem jedan intenzivan interes (Klin i sur., 2007; Turner-Brown i sur.,

2011). Čak 82% ispitanika od onih koji su rekli da imaju neki intenzivan interes, imalo je više od jednog intenzivnog interesa (Grove i sur., 2018). Također, pokazalo se da se više od pola ispitanika (56%) svakodnevno uključuje u aktivnosti povezane s intenzivnim interesom i to do čak 4 sata. Intenzivni interesi najčešće uključuju (i nisu ograničeni na) znanja iz područja fizike, svemira, kategorizacije, brojeve i slova, prijevozna sredstva i strojeve (predmete vezane uz mehaniku općenito) te u novije vrijeme autistične osobe izvještavaju o samom autizmu kao intenzivnom interesu o kojem žele znati sve i kojega često proučavaju (Grove i sur., 2018). Čak i istupanjem autističnih samozastupnika o dobrobitima intenzivnih interesa, dio zajednice roditelja i stručnjaka vezanih uz autizam ostaje nepovjerljiv i usmjeren na ograničenja ili izazove koje percipiraju prouzrokovanim intenzivnim interesima autistične osobe poput straha od socijalne isključenosti osobe, neprimjerenosti interesa s obzirom na spol ili dob te nemogućnosti daljnje edukacije i zapošljavanja na području vezanom uz intenzivne interese osobe (Winter-Messiers, 2007). Također, roditelje i školsko osoblje zabrinjava „udubljenost“ u intenzivan interes autističnog djeteta zbog čega ono ne može pokazati svoja znanja (primjerice u ispitnoj situaciji) i nefleksibilnost školskih kurikuluma (Wood, 2019). Ipak, istraživanja ukazuju na značajniju dobrobit postojanja intenzivnih interesa, nego izazova povezanih s njima (Wood, 2019; Winter-Messiers, 2007; Grove i sur., 2016). Zbog toga, u novije vrijeme, prepoznaje se važnost intenzivnih interesa, ne samo kod odraslih autističnih osoba, nego i kod autistične djece u čije su intervencijske ili terapijske tretmane sve češće uključuju djetetovi intenzivni interesi (Jung i Sainato, 2015; Porter, 2012; Mitchell i Lashewicz, 2018). Koncept monotropizma (Murray i sur., 2005) (tendencija autističnog pojedinca na usmjeravanje pažnje na usku temu, objekt ili podražaj, pri čemu isključuje sve ostale podržaje) može objasniti postojanje intenzivnih interesa kod autističnih osoba (Wood, 2019). Istraživanja pokazuju veću intrinzičnu motivaciju za uključivanjem u aktivnosti vezane uz intenzivne interese kod autističnih osoba u odnosu na neurotipičnu populaciju (Grove i sur., 2016).

1.2. IGRA AUTISTIČNE DJECE

Igra je sastavni dio života svakoga djeteta, tako i autističnog djeteta (Eisele i Howard, 2012) te predstavlja spontanu, intrinzično motiviranu, prirodnu aktivnost djeteta kojom ono spoznaje svijet oko sebe i razvija se (Papoudi i Kossyvakis, 2018). Igra djeteta na spektru često se karakterizira nedovoljno razvijenom, neispravnom, kratkom ili ometajućom za razvoj (Eisele i Howard, 2012; Jacques i sur., 2018). Ona često sadrži stereotipna ponašanja i repetitivne i restriktivne obrasce

ponašanja te se u literaturi navodi da ta ponašanja mogu utjecati na pažnju djeteta, razvoj simboličke igre, razvoj jezika i komunikacije te općenito mogućnosti za učenje (Jacques i sur., 2018). Nadalje, autistična djeca teže razvijaju združenu pažnju važnu za razvoj kooperativne igre, neka istraživanja navode da sporije razvijaju funkcionalnu igru (Eisele i Howard, 2012), druga da se manje uključuju u funkcionalnu igru (Jarrold i sur., 1996 prema Eisele i Howard, 2012), a neka navode da ne postoje razlike u funkcionalnoj igri autističnih i neurotipičnih vršnjaka. Simbolička igra se pojavljuje značajno rjeđe nego kod neurotipičnih vršnjaka, ako da, onda je jednostavnija (Baron-Cohen, 1987 prema Eisele i Howard, 2012; Jaques i sur., 2018; Kasari i Patterson, 2013 prema Papoudi i Kossyvaki, 2018). Također, navodi se da je igra autističnog djeteta često osamljena, stereotipna ili ponavljajuća te da dijete koristi manji broj igraćaka tijekom igre u odnosu na tipičnog vršnjaka (Papoudi i Kossyvaki, 2018). Kao što je ranije navedeno, igra se smatra osnovnim načinom učenja u ranoj i predškolskoj dobi zbog čega mnogi intervencijski ili terapijski pristupi autističnoj djeci usmjereni su upravo na poticanje razvoja igre, a kroz igru i ostalih razvojnih područja (Jacques i sur., 2018; Papoudi i Kossyvaki, 2018; Jung i Sainato, 2015; Porter, 2012; Mitchell i Lashewicz, 2018). Najčešće korišteni terapijski pristupi uključuju primjenjenu analizu ponašanja, Greenspanov Floor time/DIR pristup, video modeliranje, korištenje robota te „Power Cards“ (Papoudi i Kossyvaki, 2018), no postavlja se pitanje kako navedeni pristupi utječu na autistično dijete i mijenja li se ovim postupcima djetetova intrinzična motivacija za igru te imaju li onda ovakvi pristupi smisla (Mitchell i Lashewicz, 2018). Kroz pokret neurodivergentnosti ističe se potreba za poštivanjem i potpunom društvenom inkluzijom neurodivergentnih osoba te se mijenja način na koji definiramo autizam (Walker, 2014 prema Kukuruzović, 2022), a samim time perspektiva iz koje promatramo igru autističnog djeteta (Mitchell i Lashewicz, 2018). Preispituje se usmjerenost dosadašnjih terapijskih pristupa na razvoj igre autistične djece prema miljokazima i načinu igre neurotipične djece (Mitchell i Lashewicz, 2018). Sve češće se zagovara uključivanje intenzivnih interesa djeteta kako u školskom poučavanju, tako i u razvoju igre te je uočena veća motiviranost, suradljivost i fokusiranost djeteta uz smanjenje nepoželjnih ponašanja (Porter, 2012; Mitchell i Lashewicz, 2018).

1.3. SOCIJALNA INTERAKCIJA I KOMUNIKACIJA AUTISTIČNE DJECE

Prema DSM-V (APA, 2013) deficit u socijalnoj interakciji i komunikaciji jedan je od glavnih kriterija za postavljanje dijagnoze poremećaja iz spektra autizma, a on podrazumijeva pojavljivanje u višestrukim kontekstima, a očituje se u deficitima u socijalno-emocionalnoj

uzajamnosti (primjerice osoba oskudno dijeli interese, osjeća je ili afekte, abnormalno socijalno pristupa ili uopće ne započinje socijalne interakcije ili odgovara na njih), u neverbalnom komunikacijskom ponašanju što se može očitovati u slabo integriranoj verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji, u abnormalnostima u kontaktu očima, slabijem korištenju gesta ili potpunom pomanjkanju facijalnih izražavanja te deficitima u uspostavljanju, održavanju i razumijevanju odnosa zbog čega osobe mogu teže sklapati i održavati prijateljstva, teže prilagođavati svoja ponašanja različitim socijalnim kontekstima ili pak ne pokazivati interes za vršnjake. Istraživanja pokazuju da kod autističnih osoba (djece i odraslih) postoji veća kvaliteta u socijalnoj interakciji i komunikaciji kada je tema razgovora vezana uz intenzivne interese osobe (Winter-Messiers, 2007; Wood, 2019, Mitchell i Lashewicz, 2018; Boyd i sur., 2007; Dunst i sur., 2012). Istraživanje autora Boyd i sur. (2007) pokazalo je da kada su autističnoj djeci dostupne igračke ili predmeti vezani uz intenzivne interese, oni se češće uključuju u socijalnu interakciju i započinju interakciju s vršnjacima. Također, pokazalo se da djeca s autizmom o vlastitim intenzivnim interesima pričaju s više entuzijazma, koristeći sofisticiraniji vokabular, imaju bolji redosljed riječi u rečenici te daju složenije odgovore na pitanja (Winter-Messiers, 2007; Wood, 2019).

2. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Iako postoje mnogobrojna istraživanja o intenzivnim interesima autistične djece, njihova valjanost je danas upitna. Većina navedenih istraživanja je usmjerena na definiranje i prepoznavanje intenzivnih interesa te polazi iz medicinskog pristupa i perspektive intenzivnih interesa kao „ograničavajućih“ i „abnormalnih“ što su opovrgnula i neka od spomenutih istraživanja u prethodnom poglavlju. Također, važno je naglasiti da su provedena istraživanja najčešće uključivala mišljenja i perspektivu roditelja i stručnjaka koji rade s djecom na spektru, a vrlo rijetko su uzimala u obzir mišljenja i perspektive autistične djece, adolescenata i odraslih osoba. Intenzivni interesi se vrlo često koriste kao pojačivači ili nagrade za obavljeni zadatak (Grove i sur., 2016; Jung i Sainato, 2015; Boyd i sur., 2007; Dunst i sur., 2012) što može izazvati značajnu frustraciju kod autistične djece, a što se onda percipira kao nepoželjno ponašanje te se nastavlja začarani krug nerazumijevanja i frustracije djeteta i roditelja ili stručnjaka. Ne postoji dovoljno istraživanja, stranih, a gotovo uopće hrvatskih, na temelju kojih bismo mogli zaključivati o intenzivnim interesima, stoga su daljnja istraživanja itekako potrebna. Ono što treba imati na umu

pri kreiranju novih istraživanja i metoda za rad s autističnom djecom, jest da same autistične osobe moraju biti uključene u svaki dio istraživačkog rada te da je njihov glas, perspektiva i doživljaj bitan.

3. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživačkog rada je istražiti ulogu tih intenzivnih interesa u igri i socijalnoj komunikaciji autistične djece. Problemska pitanja su:

1. Postoji li razlika u vrsti (načinu) igre autističnog djeteta ovisno o organizaciji okoline (obogaćenju igračkama povezanim s intenzivnim interesima ili ne)?
2. Postoji li razlika u učestalosti i kvaliteti socijalne komunikacije autističnog djeteta ovisno o organizaciji okoline (obogaćenju igračkama povezanim s intenzivnim interesima ili ne)?

4. METODOLOGIJA

4.1. SUDIONICI

Istraživanjem je obuhvaćeno sedmero djece u dobi od 4;5 do 8;5 godina starosti s dijagnozom poremećaja iz spektra autizma. Radi se o namjernom uzorku koji čine dvije djevojčice (29%) i pet dječaka (71%). Sudionici su izabrani u istraživanje zbog redovitih dolazaka na individualne ili grupne terapije u Nastavno-kliničkom centru Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta te na temelju potvrđene dijagnoze poremećaja iz spektra autizma. Uzorak čine govoreća i negovoreća djeca, različitih intenzivnih interesa. Imena sudionika su izmišljena kako bi se zaštitio njihov identitet. U sljedećoj tablici naznačena su glavna obilježja sudionika.

Tablica 1. *Popis sudionika istraživanja i njihovih glavih obilježja te pojedinačnih intenzivnih interesa*

IME	SPOL	DOB	SREDSTVO KOMUNIKACIJE	INTENZIVNI INTERESI
-----	------	-----	--------------------------	------------------------

Mia	žensko	4;5	geste (u tijeku podučavanje PECS-a)	tkanine
Marko	muško	8;5	višečlani izrazi (prisutne eholalije)	ukrasna vrpca od jute
David	muško	8;1	višečlani izrazi (prisutne eholalije)	slova, slikovnice, Masked Singer
Josip	muško	8	višečlani izrazi	figurice vozila
Zoran	muško	6;9	kompleksan govor	slova i brojevi
Maja	žensko	5;11	kompleksan govor	Zumići, Zvjerići, Životinjsko carstvo
Ivan	muško	5;5	kompleksan govor	Legó kockice i Star Wars

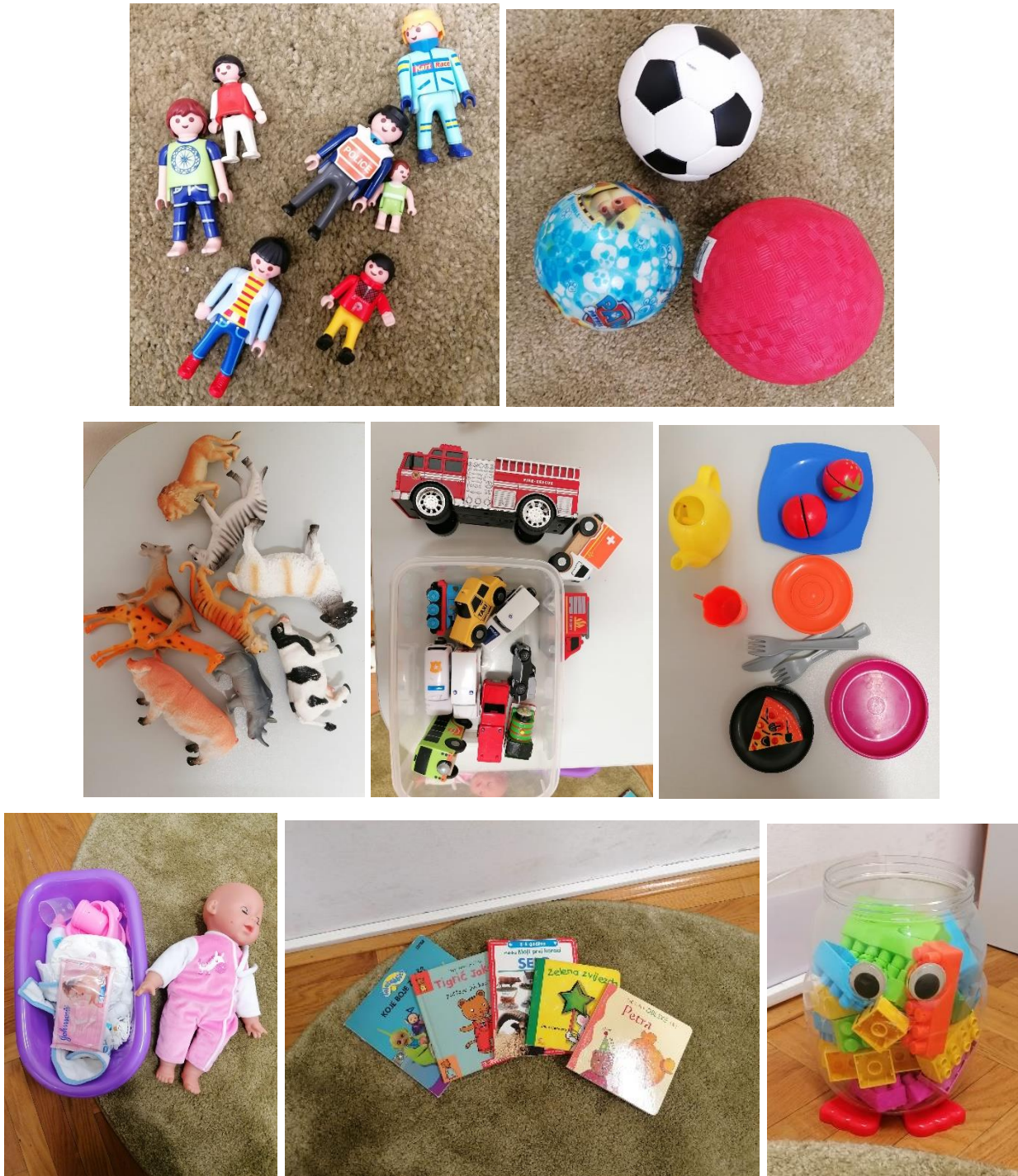
4.2. ISTRAŽIVAČKI PROTOKOL

Istraživački protokol kreiran je po uzoru na istraživanje autora Jacques i sur. (2018) koje se bavilo istraživanjem repetitivnih ponašanja kod djece s poremećajem iz spektra autizma, uključujući i intenzivne interese. Ovo istraživanje (Jacques i sur., 2018) služilo je kao model za oblikovanje i strukturiranje samog protokola, no zbog cilja samog istraživanja značajno se razlikuje u mnogo karakteristika. Za potrebe provedbe ovog istraživanja kreiran je protokol u trajanju od 20 minuta koji se sastoji od dva glavna dijela: opservacije djeteta u okolini s generičkim igračkama (prvih 10 minuta) i okolini obogaćenom igračkama vezanim uz djetetove intenzivne interese (drugih 10 minuta). Svaki od ta dva dijela dijeli se još na period bez poticaja ispitivača (0-5 minuta i 10-15 minuta) i period kada je uključen poticaj ispitivača ukoliko ga dijete samo ne uključi u igru ranije (5-10 minuta i 15-20 minuta). Organizacija prostora i pozicije igračaka su bile iste za sve sudionike te se nastojalo koristiti istu prostoriju za provedbu istraživanja sa svim sudionicima. Međutim, kako bi se osigurala suradnja sudionika, za neke od njih bilo je osigurano da se protokol provodi

u prostoriji u koju inače dolaze na terapije te da u prostoriji bude prisutna poznata osoba barem tijekom prvog dijela provedbe protokola. Cijeli protokol temelji se na opervaciji odnosno opažanju igre i socijalne komunikacije djeteta zbog dobi sudionika (ne mogu se još dovoljno kvalitetno verbalno izražavati o svojim intenzivnim interesima) i nastojanja prikupljanja što objektivnijih podataka (ispitivač ne poznaje sudionike).

4.2.1. Organizacija prostora

Dijete dolazi s terapije u prostoriju koja nije obogaćena igračkama vezanim uz djetetove intenzivne interese, nego su ponuđene generičke (uobičajne) igračke. U prostoriji je prisutan namještaj (stol, stolice, kauč, sat...). Generičke igračke raspoređene su na način da se naglasi njihova dostupnost za igru. Igračke su uočljive djetetu već pri ulasku u prostoriju. Set generičkih igračaka sastoji se od: lutke i pripadajućeg pribora (dvije dude, dvije bočice, pelena, vlažne maramice, tanjurić i žlica, slinčec), tri loptice, seta različitih vozila, kockica, životinja (krava, svinja, koza, ovca, zebra, tigar, žirafa, nosorog i lav), figurica ljudi različitih uloga, kuhinjskog pribora (četiri tanjurića, dvije vilice, nož, šalica, čajnik, komad pizze, rajčica i jagoda) i pet slikovnica. Prostor je na isti način organiziran za svakog ispitanika.

Slika 1. Prikaz skupine generičkih igračaka korištenih u provedbi protokola istraživanja

Slika 2. *Prikaz organizacije prostora sa skupinom generičkih igračaka*

Nakon prvog dijela protokola (10 minuta), u prostoriju se dodaju igračke vezane uz djetetove intenzivne interese te se također raspoređuju po prostoriji na način da se naglasi njihova dostupnost za igru. Set igračaka vezanih uz djetetove intenzivne interese uključuje različite vrste igračaka, ali sve vezane uz intenzivni interes djeteta (npr. djetetov intenzivni interes su dinosauri: bit će mu ponuđene figurice dinosaura, plišana igračka i slikovnica o dinosaurima).

4.2.2. Tijek provedbe protokola

Ulazak djeteta u prostoriju s generičkim igračkama

Ispitivač preuzima dijete s terapije, kratko se predstavlja djetetu (spušta se u razinu djetetovih očiju i govori svoje ime) te zajedno odlaze u prostoriju gdje se provodi istraživanje. Na ulasku ispitivač usmjerava dijete prema igračkama pokazujući prstom uz uputu: „Dođi se igrati“. Ukoliko dijete ne razumije uputu i ne ulazi u prostoriju, ispitivač polako ulazi i poziva dijete na igru. Tijekom provedbe protokola, ispitivač sjedi u blizini djeteta i promatra njegovu igru u tišini, bez uplitanja tijekom prvih 5 minuta (osim u slučaju opasnosti za dijete ili imovinu ili na poziv djeteta). Ukoliko dijete nešto pita, donese ispitivaču ili ga pozove u igru unutar prvih 5 minuta, ispitivač samo kratko

odgovara, komentira ili odgovori da se dijete još malo samostalno poigra i da će mu se on brzo pridružiti. Ukoliko dijete ne pokazuje interes za ponuđene igračke dulje od 3 minute, ispitivač se počinje igrati igračkom koju je dijete ranije izabralo ili bira nasumično te pokazuje izraz očekivanja prema djetetu. Ako dijete i dalje ne pokazuje interes za igračke, ispitivač počinje imitirati djetetovu aktivnost. Ako dijete ne pokaže nikakvu reakciju, ispitivač verbalno komentira igračku s kojom se igra („Kako je ovo super igračka!“). Ako dijete i dalje ne reagira, ispitivač se obraća djetetu („Želiš li se igrati?“) i nudi mu igračku.

Završetak igre s generičkim igračkama

Po isteku 10 minuta, ispitivač se obraća djetetu uz uputu: „Donijela sam ti još neke igračke, čula sam da ti ovo jako voliš“ te donosi igračke vezane uz djetetove intenzivne interese iz ormara.

Početak igre u okolini obogaćenoj igračkama vezanih uz djetetove intenzivne interese

Ispitivač slaže igračke vezane uz djetetove intenzivne interese po prostoriji te ga kratko poziva na igru „Dođi se igrati“. Tijekom provedbe protokola, ispitivač sjedi u blizini djeteta i promatra njegovu igru u tišini, bez uplitanja tijekom prvih 5 minuta (10-15 minuta protokola) (osim u slučaju opasnosti za dijete ili imovinu ili na poziv djeteta). Ukoliko dijete nešto pita, donese ispitivaču ili ga pozove u igru unutar prvih 5 minuta, ispitivač samo kratko odgovara, komentira ili odgovori da se dijete još malo samostalno poigra i da će mu se on brzo pridružiti. Ukoliko dijete ne pokazuje interes za ponuđene igračke dulje od 3 minute, ispitivač se počinje igrati igračkom koju je dijete ranije izabralo ili bira nasumično te pokazuje izraz očekivanja prema djetetu. Ako dijete i dalje ne pokazuje interes za igračke, ispitivač počinje imitirati djetetovu aktivnost. Ako dijete ne pokaže nikakvu reakciju, ispitivač verbalno komentira igračku s kojom se igra („Kako je ovo super igračka!“). Ako dijete i dalje ne reagira, ispitivač se obraća djetetu („Želiš li se igrati?“) i nudi mu igračku.

Završetak provedbe protokola

Po isteku 20 minuta, ispitivač se obraća djetetu uz uputu: „Sada smo gotovi s igrom, idemo se vratiti kod tvoje tete“. Zahvali se djetetu na igri (sudjelovanju) uz mali fidget i čokoladicu (ukoliko dijete smije jesti slatkiše) i otprati ga natrag do njegove terapeutkinje.

4.2.3. Ponašanje ispitivača tijekom provedbe protokola

Tijekom provedbe protokola ispitivač promatra igru djeteta u tišini i ne upliće se osim ako se radi o opasnoj situaciji za dijete ili imovinu. Ispitivač se uključuje u igru ili komentira igru samo na poziv djeteta (kontaktna gesta, donošenje igračke, verbalno pozivanje, kontakt pogledom, traženje pomoći) ili ako dijete ne pokazuje interes za igračke nakon 3 minute ili ako ne uključuje ispitivača u interakciju ili igru nakon 5 minuta. Prilikom davanja uputa ispitivač je smiren, usmjeren na dijete i govori razgovjetno i dovoljno glasno. Ispitivač paralelno ispunjava kreiranu listu za praćenje.

Reakcije ispitivača u slučaju da:

- a) Dijete ne želi ući u novu prostoriju: ispitivač se spušta u razinu djetetovih očiju i pričekava da se smiri, približi jednu od igrački vratima kako bi pozvao dijete na igru
- b) Dijete ne pokazuje interes za igračke dulje od 3 minute: ispitivač se počinje igrati igračkom koju je dijete ranije izabralo ili bira nasumično te pokazuje izraz očekivanja prema djetetu. Ako dijete i dalje ne pokazuje interes za igračke, ispitivač počinje imitirati djetetovu aktivnost. Ako dijete ne pokaže nikakvu reakciju, ispitivač verbalno komentira igračku s kojom se igra („Kako je ovo super igračka!“). Ako dijete i dalje ne reagira, ispitivač se obraća djetetu („Želiš li se igrati?“) i nudi mu igračku.
- c) Dijete radi nešto opasno za sebe ili okolinu (imovinu): ispitivač zaustavlja/odmiče dijete od opasne situacije i preusmjerava dijete na igru

Svaki protokol se snima (uz pisanu suglasnost roditelja), a zatim pregledava i ispunjava listu za praćenje do kraja.

4.3. PRIKUPLJANJE I ANALIZA PODATAKA

4.3.1. Prikupljanje informacije o intenzivnim interesima sudionika

Informacije o intenzivnim interesima sudionika prikupljene su putem online anketnog upitnika ili putem kratkog strukturiranog intervjua s edukacijskim rehabilitatoricama ili logopedicama iz Nastavno-kliničkog centra ERF-a kod kojih dijete polazi individualnu ili grupnu terapiju. Online anketni upitnik su ispunjavali roditelji, a kreiran je na temelju „Upitnika o interesima djece predškolske dobi“. U anketni upitnik dodana su samo pitanja važna za provedbu istraživanja poput imena i prezimena djeteta te datuma rođenja i datuma ispunjavanja upitnika. Kratki strukturirani intervjui za stručnjake sastojao se od dva pitanja:

1. Ima li dijete intenzivne interese, ako da koje?
2. Koliko dugo su prisutni ti intenzivni interesi kod djeteta?

Informacije o intenzivnim interesima sudionika prikupljene su do dva tjedna prije provedbe protokola s pojedinim sudionikom kako ne bi došlo do promjene intenzivnih interesa u razdoblju od ispunjavanja anketnog upitnika ili provedbe intervjuja sa stručnjacima do provedbe samog protokola.

4.3.2. Lista za praćenje tijekom provedbe protokola

Kao što je ranije navedeno, tijekom provedbe protokola ispitivač koristi listu za praćenje kako bi zabilježio vrstu igre djeteta i ponašanja djeteta vezana uz socijalnu komunikaciju. Sama lista sastoji se upravo od ta dva dijela, prvi dio vezan je uz igru, a drugi uz socijalnu komunikaciju. Osim što ispitivač bilježi koja vrsta igre ili ponašanje se pojavilo, bilježi i redosljed odabira igrački djeteta te za svaku pojedinu igračku bilježi vrstu igre i ponašanje djeteta. Ispitivač koristi dvije identične liste za praćenje, no na jednoj su navedene generičke igračke, a na drugoj ispitivač u, za to predviđene kućice, zapisuje ponuđene igračke vezane uz djetetove intenzivne interese. Prvi vrhu prve liste, ispitivač zabilježava ime i prezime te dob djeteta, navodi svoje ime te datum i vrijeme provedbe protokola i ispunjavanja liste. Navedene liste za praćenje ispunjavane su tijekom provedbe protokola te tijekom pregledavanja snimljenih videozapisa. Sama lista za praćenje prikazana je u Prilozima pod nazivom Prilog 1.

4.3.3. Operacionalizacija varijabli istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja odnosno kreiranja same liste za opservaciju korištena je podjela igre s obzirom na spoznajnu razinu:

Senzomotorna igra – dijete se igra s igračkom i sa svojim tijelom na način da istražuje obilježja igračke i promjene koje se događaju kada ono rukuje s njom (npr. dijete se igra s telefonom na način da lupa telefonom po podu)

Funkcionalna igra – uključuje jednostave mišićne pokrete, sastavljanje, rastavljanje i slično te dijete imitira odraslu osobu pri korištenju igračke poštujući njezinu funkciju (npr. dijete se igra s telefonom na način da ga stavlja na uho i nešto govori)

Konstruktivna igra – dijete koristi dvije ili više igračaka kako bi izgradilo neki novi konstrukt

Simbolička igra (igra pretvaranja) – dijete koristi igračku za nešto što ona inače nije namjenjena odnosno pretvara se da predmet predstavlja nešto drugo (npr. dijete se igra s bananom i pravi se da je banana telefon na koji tipka i stavlja ga na uho)

Stereotipna igra – dijete se igra na neobičan način te stalno ponavlja istu igru (npr. dijete vrti kotače autića)

Također, promatrala su se ponašanja djeteta vezana uz socijalnu komunikaciju stoga je važno definirati sljedeće:

Komunikacija – predstavlja čin kojim osobe utječu jedna na drugu na mentalnoj razini odnosno prenose obavijesti kojima mijenjaju svijest i ponašanje druge osobe te je važno naglasiti da taj čin mora biti usmjeren na drugu osobu (Ljubešić i Capanec, 2012)

Združena pažnja – sposobnost djeteta da prati usmjerenost pogleda i gesti druge osobe te da inicira odnosno da samo koristi geste i kontakt pogledom kako bi drugu osobu usmjerilo na neki predmet, događaj ili na sebe (Stošić, 2013)

Sredstva komunikacije – mogu biti raznosvrсна, a odnose se na medij kojim se prenosi komunikacijska poruka, s obzirom na kreiranu listu za procjenu izdvojeni su donošenje predmeta, riječi, rečenice, znakovi, slike

Komunikacijska funkcija/svrha – govori o tome s kojom namjerom dijete nešto komunicira, ona može biti imperativna (dijete nešto zahtjeva, traži pomoć, odbija...) ili deklarativna (dijete dijeli neko iskustvo s drugom osobom - komentira) (Ljubešić i Capanec, 2012)

Poticanje socijalne komunikacije od strane ispitivača u četiri stupnja – proizlazi iz modela komunikacijske spontanosti autora Cartera i Hotchkisa (2002), odnosi na ponašanja ispitivača kojima on nastoji potaknuti komunikaciju sudionika istraživanja (Stošić, 2013). Provodi se u četiri stupnja: prvi stupanj odnosi se samostalnu igru ispitivača u blizini djeteta uz pokazivanje izraza očekivanja drugi stupanj odnosi se na imitiranje djetetove igre od strane ispitivača, treći stupanj odnosi se na verbalno komentiranje igračke („Kako je ovo super igračka!“), a četvrti na nuđenje igračke djetetu („Želiš li se igrati?“)

4.3.4. Pilot provedba protokola

Kako bi se osigurala učinkovitost i jednostavnost provedbe protokola, provedene su dvije pilot verzije provedbe protokola. Prva pilot verzija provedena je s dječakom tipičnog razvoja u dobi od 3 godine i 11 mjeseci tijekom koje je uočena nepreglednost liste za praćenje te trošenje vremena na pronalaženje točne čestice i stupca tijekom opservacije. Lista za praćenje dodatno je uređena bojom i podebljavanjem crta u tablici radi lakšeg snalaženja i bilježenja. Druga pilot verzija provedena je s dječakom s poremećajem iz spektra autizma u dobi od 4 godine i 2 mjeseca tijekom koje se ispitivač morao uključiti u situacije koje ranije nisu bile definirane, primjerice situacija kada dijete ne želi ući u prostoriju ili ne pokazuje interes za generičke igračke. U samom protokolu dodatno je navedeno koja ponašanja ispitivač pokazuje u navedenim situacijama kako bi se osiguralo da ponašanje uvijek bude isto te se na taj način izbjegne potencijalni utjecaj samog ispitivača.

4.3.5. Provedba protokola sa sudionicima istraživanja

Protokol se provodio u jednom od kabineta u Nastavno-kliničkom centru ERF-a te se za roditelje sudionika osiguralo da se protokol provede za vrijeme ili neposredno poslije dolaska na individualnu ili grupnu terapiju. Provedba protokola sa svakim sudionikom je dogovorena s roditeljem i stručnjakom iz Nastavno-kliničkog centra ERF-a te je dobivena pisana suglasnost roditelja za sudjelovanje i snimanje njihovog djeteta tijekom provedbe protokola. Svi sudionici sudjelovali su u provedbi protokola u periodu od 23. svibnja do 06. lipnja 2023.godine. Provedba protokola sa svakim sudionikom trajala je maksimalno 25 minuta, a s jednim sudionikom je protokol prekinut nakon 13 minuta.

4.3.6. Slaganje među opažачima

Kako bi se osigurala pouzdanost pri ispunjavanju liste za praćenje, u istraživanje uključena je studentica 2. godine diplomskog studija koje je kao drugi opažач pratila provedbu protokola i ispunjavala listu za praćenje na obje pilot verzije pregledavajući videozapise te sa tri sudionika istraživanja uživo (Josip, Zoran i Ivan). Slaganje između ispitivača i suradnice na istraživanju kod sva tri sudionika iznosilo je 80-85%. Ujednačenost lista za procjenu ispitivača i suradnice na istraživanju je vrlo visoka u dijelu koji se odnosi na igru, razlike su pretežno uočene u situacijama kada je jednoj dijete bilo okrenuto leđima i to većinom na česticama vezanim uz socijalnu komunikaciju poput „dijete pogledava u ispitivača“ i „dijete prebacuje pogled s igračke na ispitivača s namjerom da mu pokaže igračku ili da nešto dobije od ispitivača“.

4.3.7. Analiza prikupljenih podataka

Podaci su dobiveni putem liste za praćenje tijekom provedbe protokola i ponovnim pregledavanjem videozapisa. Informacije dobivene iz liste za praćenje pregledane su i deskriptivno navedene u poglavlju Rezultati istraživanja za svakog sudionika. Također, kreirane su tablice za svakog sudionika u kojima su prebrojani i kategorizirani svi komunikacijski pokušaji tijekom provedbe protokola. Sama tablica komunikacijskih pokušaja podijeljena je u četiri dijela ovisno o okolini i poticaju ispitivača, a komunikacijski pokušaji dijele se na donošenje igračke, zahtjevanje i odbijanje, komentiranje, postavljanje pitanja, odgovoravanje na pitanje te prepričavanje događaja. Rezultati dobiveni iz tablica komunikacijskih pokušaja prikazani su u grafičkom obliku u Rezultatima istraživanja. Za svakog sudionika kreirana su tri grafička prikaza. Prvi grafički prikaz prikazuje ukupan broj komunikacijskih pokušaja ovisno o prisutnosti generičkih igračaka ili igračaka vezanih uz intenzivne interese te o poticaju ispitivača. Drugi grafički prikaz prikazuje komunikacijske funkcije i ukupan broj komunikacijskih pokušaja koji su se pojavljivali u periodima provedbe protokola tijekom kojih ispitivač nije poticao dijete na igru ni interakciju. Treći grafički prikaz prikazuje komunikacijske funkcije i ukupan broj komunikacijskih pokušaja koji su se pojavljivali u periodima provedbe protokola tijekom kojih je bio uključen poticaj ispitivača na igru i interakciju. Plavom bojom na grafu označeni su podaci vezani uz dio protokola kada su djetetu bile ponuđene generičke igračke (GI), a narančastom bojom označeni su podaci vezani uz drugi dio protokola kada su djetetu bile ponuđene igračke vezane uz intenzivne interese (II).

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

MIA

Opis djeteta

Mia je djevojčica u dobi od četiri godine i pet mjeseci koja je negovoreća (u tijeku je poučavanje korištenja PECS sustava komunikacije). Živi u Zagrebu s majkom i ocem, nema braće ni sestara te ne polazi program ranog odgoja i obrazovanja. Roditelji ističu da su Mijini intenzivni interesi tkanine.

Priprema okoline

Tijekom prvih 5 minuta provedbe protokola u prostoriji ostaju studentice koje Mia poznaje kako bi se izbjeglo negodovanje zbog prisutnosti nepoznate osobe (ispitivača) te se protokol provodi u sobi koja je djevojčici već poznata. Studentice sjede u kutu sobe i ne obraćaju se Miji.

Opažanje tijekom provedbe protokola

Tijekom prvog dijela protokola kada je Miji ponuđena generička skupina igračaka, ona pretežno hoda po sobi, pregledava igračke, povremeno ih bacajući na pod, no ni na jednoj se ne zadržava dulje vrijeme. Povremeno se pojavljuju određene vokalizacije, no one nisu usmjerene ispitivaču niti studenticama. Dulje se zaigrava bebinom dudom na način da ju stereotipno vrti ispred očiju. Pokušaje ispitivača za poticanjem igre ili interakcije, Mia kratko odbija odgurujući ispitivača rukom ili nogom uz vokalizaciju. Prema ispunjenoj listi za praćenje i pregledanom videozapisu, Mia pokazuje samo rijetko pogledavanje u ispitivača, ostala ponašanja vezana uz socijalnu komunikaciju nisu uočena. U drugom dijelu protokola, Miji su ponuđene različite vrste tkanina koje su raširene po sobi. Mia izabire samo jednu tkaninu dok ostale ignorira ili odbija. Igra se s tkaninom na način da ju prima za jedan rub i vrti ju u krug dok se tkanina ne zamota, to ponavlja više puta u različitim položajima i dijelovima sobe. Mia donosi ispitivaču tkaninu i pruža ju u ruke, prvih nekoliko puta ispitivač odmotava tkaninu i predaje ju nazad. Mia ovo ponavlja više puta, no sada negoduje kada ispitivač odmotava tkaninu i uporno mu je vraća u ruke na što ispitivač pokušava više različitih ideja što bi Mia mogla tražiti od njega, no bezuspješno. Počinje pokazivati frustraciju vokaliziranjem (vikanjem), plakanjem, udaranjem nogom u pod i udaranjem rukom po svom trbuhu sve većom jačinom. Protokol je prekinut nakon 13:54 minuta zbog želje za izbjegavanjem daljnje frustracije kod Mije.

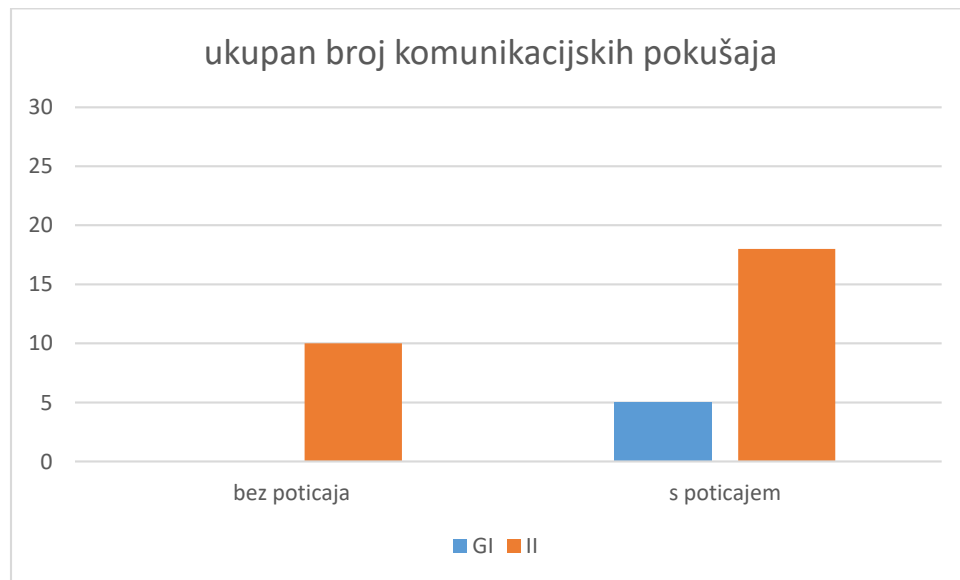
Rezultati

Kao što ranije navedeno i vidljivo iz tablice, Mia u prvom dijelu protokola pregledava veći broj igrački, no brzo ih odbacuje te se dulje zadržava samo u stereotipnoj igri s bebinom dudom. U drugom dijelu protokola, Mia pregledava samo jednu igračku odnosno jednu vrstu tkanine, no nju detaljno istražuje – okreće na različite strane, pregledava rubove, opipava, rasteže i sakuplja, a zatim vrti u krug.

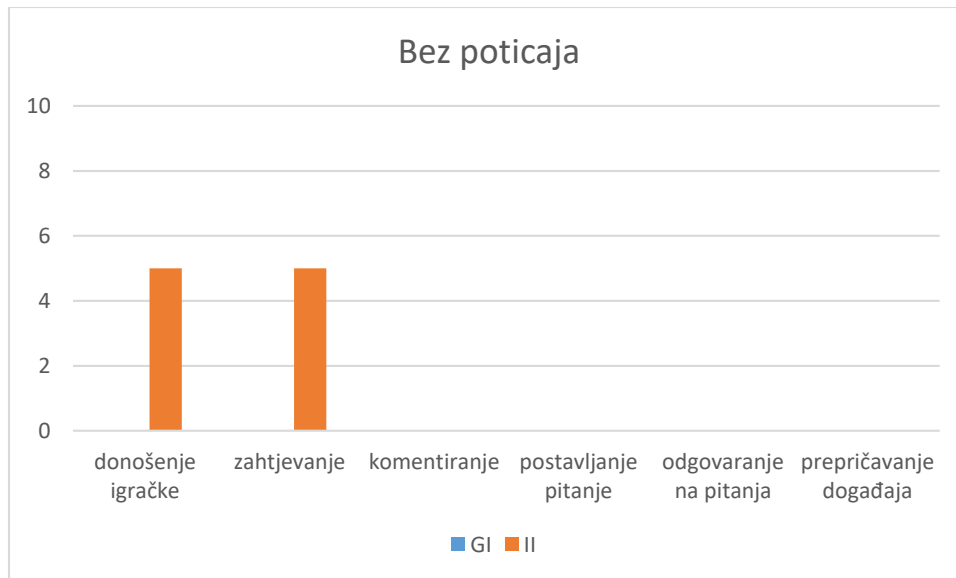
Tablica 2. *Prikaz vrste igre i broja korištenih igračaka s obzirom na obogaćenost okoline intenzivnim interesima za sudionicu istraživanja Miju*

Mia	Generičke igračke	Igračke vezane uz II
Vrste igre	<ul style="list-style-type: none"> Stereotipna igra 	<ul style="list-style-type: none"> Senzomotorna igra Stereotipna igra
Broj igračaka	3	1

Tijekom provedbe protokola, Mia je imala ukupno 33 komunikacijska pokušaja, od čega se 10 pojavilo bez poticaja ispitivača, ali u okolini obogaćenij igračkama vezanim uz njezine intenzivne interese. Ostalih 23 komunikacijska pokušaja dogodila su se uz poticaj ispitivača, od toga čak 18 u okolini obogaćenij igračkama vezanim uz Mijine intenzivne interese.

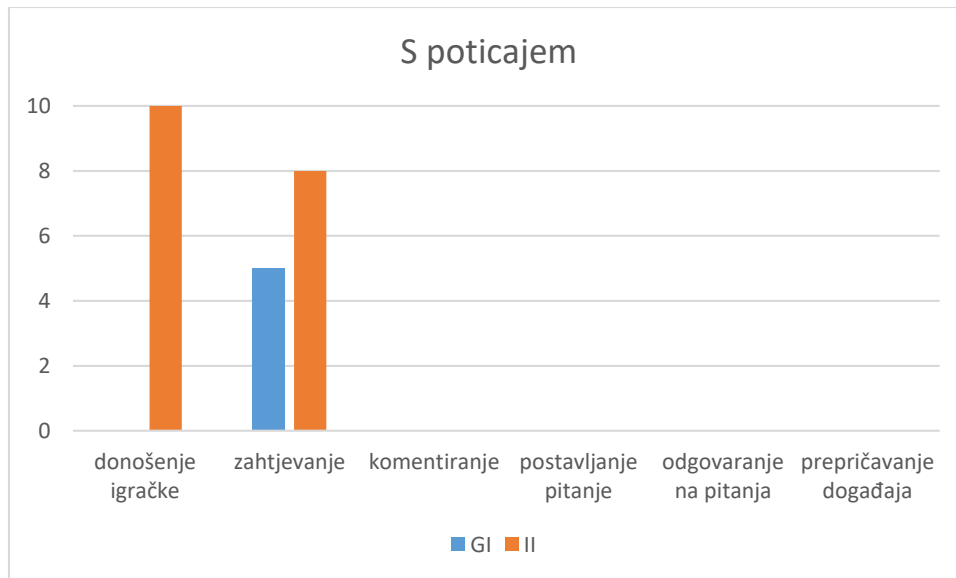

Slika 3. Grafički prikaz ukupnog broja komunikacijskih pokušaja za sudionicu istraživanja Miju

Slika 4. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima bez poticaja ispitivača za sudionicu istraživanja Miju

Iz Slike 4. jasno je vidljivo da se kod Mije uopće nisu pojavljivali pokušaji komunikacije s ispitivačem u prvom dijelu provedbe protokola kada su bile ponuđene generičke igračke. Komunikacija se bez poticaja, pojavljuje tek kada su joj ponuđeni intenzivni interesi. Sveukupna komunikacija s generičkim igračkama uz poticaj ispitivača svodi se na Mijino odbijanje ponuđenih igračaka. Vremensko trajanje nuđenja igračaka vezanih uz intenzivni interese bez poticaja ispitivača je bilo značajno kraće (2 minute) jer je ispitivač odlučio pokušati smanjiti Mijinu frustraciju i otkriti što zapravo želi upravo koristeći poticaje. Navedeno je vidljivo na Slici 5., kada se vidi značajan porast u donošenju igračke i zahtjevanju. Mia je vrlo uporno zahtjevala pomoć od ispitivača, no ispitivač nije uspio shvatiti u čemu.

Slika 5. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima s poticajem ispitivača za sudionicu istraživanja Miju

U drugom dijelu protokola, iako je došlo do prekida provedbe protkola, Mia je sama inicirala interakciju i pokazala veći broj socijalno primjerenih ponašanja poput pogledavanja u ispitivača, prebacivanje pogleda s igračke na ispitivača s namjerenom da od ispitivača nešto dobije (pomoć) te donošenje igračke ispitivaču jer želi nešto od njega (pomoć). Mia je primjer djeteta koje pokazuje želju i potencijal za uspostavljanjem interakcije i komunikacije s osobama iz svoje okoline, no za sada nema alat/sredstvo kojim bi mogla tražiti ono što želi i komunicirati ono što ne želi ili što joj stvara nelagodu.

MARKO

Opis djeteta

Marko je dječak u dobi od 8 godina i 5 mjeseci koji živi u Zagrebu u četveročlanoj obitelji. Podaci o Markovom intenzivnom interesu dobiveni su od edukacijske rehabilitatorice i logopedice iz Nastavno-kliničkog centra ERF-a koje Marko redovito posjećuje. Markovim intenzivnim interesom smatra se tanka ukrasna vrpca od jute (isključivo ta vrsta vrpce).

Priprema okoline

Tijekom provedbe protokola u prostoriji je ostala Markova logopedica kako bi se Marko što ugodnije osjećao (prvih 7 minuta), ona se uključila u interakciju jedino kad je izašla iz prostorije

kako bi obavijestila Markovog djeda da ga još malo pričekava. Ostatak vremena provela je sjedeći ispred vrata.

Opažanja tijekom provedbe protokola

Tijekom prvog dijela protokola kada su Marku ponuđene generičke igračke, igra se s autićem, lončićima, lopticama i lutkom. Najdulje se zadržava u igri s lutkom te se na tu igru najčešće vraća, a igra se na način da stavlja bebi slinčak (komentira kada ga stavi na krivu stranu), daje bebi dudu i slično. Sve odabere igre koristi na funkcionalan način, međutim nije stečen dojam da Marko uživa u takvoj igri. Često se ustaje, pogledava kroz prozor, postavlja pitanja nevezana uz trenutne događaje i predmete u okolini i slično. Poticaje ispitivača pretežno ignorira ili odbija, radije nastavlja igru s nekom svojom idejom. Zaigrava se s bebinom dudom na stereotipan način, vrteći je u krug u donjem dijelu vidnog polja, paralelno eholalično ponavlja riječi „zini/zinimo“, no ne usmjerava se na ispitivača ni lutku. Za igru s loptom traži da mu ispitivač da koš kako bi on mogao ubacivati loptu, na što mu ispitivač nudi bebinu kadu kao zamjenu za koš. Marko se kratko zadržava u igri s loptom ubacujući ju u „koš“ svega dva puta. Ovaj način igre s loptom je prije svega funkcionalan, no može djelomično pripasti i kategoriji simboličke igre jer dijete ne koristi pravi koš. U drugom dijelu provedbe protokola ponuđene igračke vezane uz intenzivne interese uključivale su umetaljku slova (koju jako voli u rad s edukacijskom rehabilitatoricom) i različite vrste vrpca uključujući onu od jute. Marko odmah izabire svoju omiljenu vrpcu i počinje mahati s njom u smjeru gore-dolje tako da vrpca na trenutke izgleda kao da leti, to čini hodajući po prostoriji i eholalično ponavljajući iste riječi/zvukove („papa“, „zini“) ili nerazgovjetno šapućući. Nastavlja postavljati pitanja nevezana uz trenutnu situaciju poput „Gdje je G. (brat)?“, „Gdje je moj avion?“ ili zahtjeve poput „Kupi mi avion“. Poticaje ispitivača Marko većinom ignorira ili na kratko prihvaća (primjerice drugu vrpcu), no brzo se vraća na svoju omiljenu vrpcu ponavljajući ista ponašanja.

Rezultati

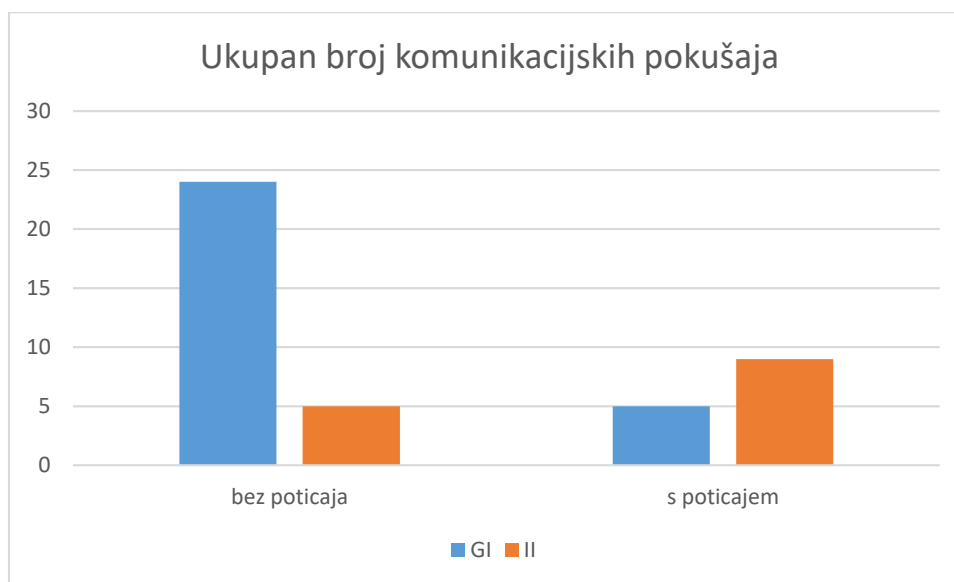
Marko se igra većim brojem igračaka u okolini s generičkim igračkama, dok u okolini obogaćenoj njegovim intenzivnim interesima isključivo izabire svoju omiljenu jutenu vrpcu. U prvom dijelu provedbe protokola pojavljuje se pretežno funkcionalna igra, no povremeno se uočava i stereotipna te niže razine simboličke igre. U okolini obogaćenoj Markovim intenzivnim interesima igra je

isključivo stereotipna što je očekivano s obzirom na njegov intenzivan interes koji ne ostavlja mnogo prostora za razvijanje ostalih vrsta igre.

Tablica 3. Prikaz vrste igre i broja korištenih igračkaka s obzirom na obogaćenost okoline intenzivnim interesima za sudionika istraživanja Marka

Marko	Generičke igračke	Igračke vezane uz II
Vrste igre	<ul style="list-style-type: none"> • Funkcionalna igra • Simbolička igra • Stereotipna igra 	<ul style="list-style-type: none"> • Stereotipna igra
Broj igračkaka	4	1

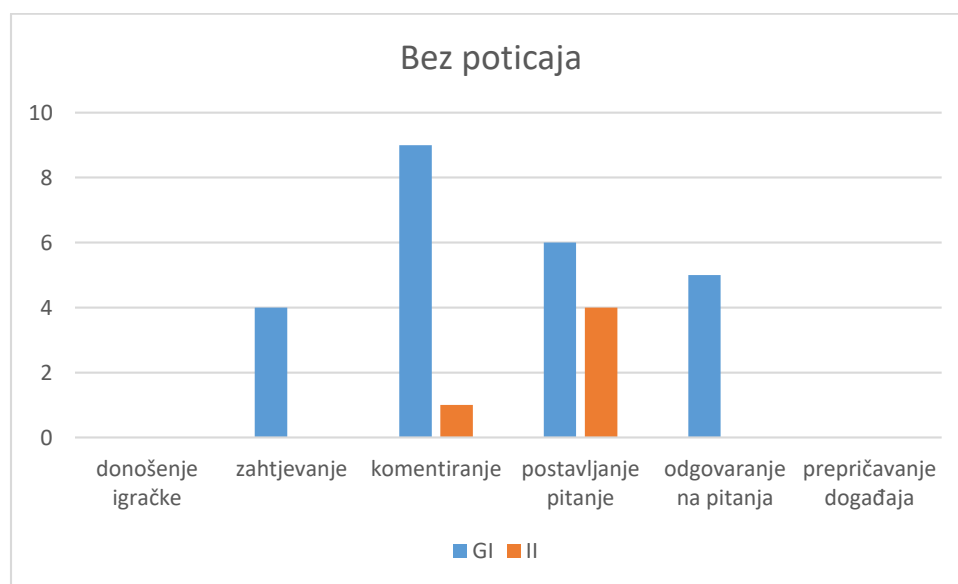
Tijekom provedbe protokola Marko je imao ukupno 43 komunikacijska pokušaja, od čega se čak 29 dogodilo u okolini s generičkim igračkama, a samo 14 u okolini obogaćenoj Markovim intenzivnim interesima. Navedeno nije iznenađujuće s obzirom na Markovu stereotipnu igru tijekom drugog dijela provedbe protokola.

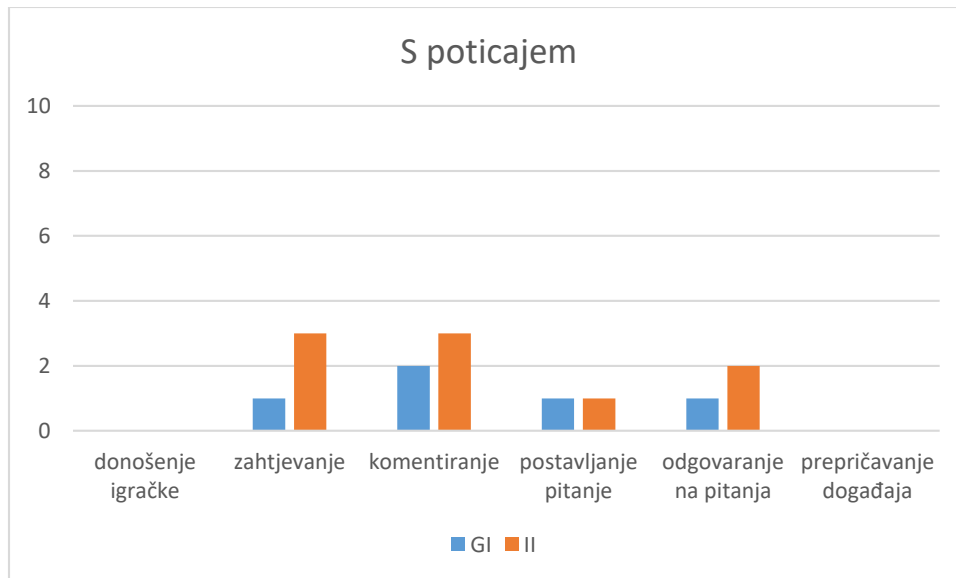
Slika 6. Grafički prikaz ukupnog broja komunikacijskih pokušaja za sudionika istraživanja Marka

Prema Slici 7. vidljivo je da Marko pokazuje više različitih komunikacijskih ponašanja kada se igra generičkim igračkama, no važno je još jednom napomenuti da ta pitanja i zahtjevi pretežno nisu bili vezani uz igru (primjerice „Želim gledati kroz prozor“, „Gdje je avion?“ i slično). Komentiranje se pretežno odnosilo na trenutnu situaciju, no bilo je vrlo jednostavno i kratko (primjerice „Krivo“ kada je stavio bebi slinčec na krivu stranu). Također, vidljivo je da

dodavanjem igračaka vezanih uz intenzivne interese, u Markovom slučaju njegove omiljene vrpce, komunikacijska ponašanja se značajno smanjuju što može biti razumljivo s obzirom na to da je igra s vrpcom u potpunosti stereotipna i nema potrebu za uključivanjem druge osobe u tu igru. Na grafičkim prikazima Slike 8., kada je bio uključen ispitivačev poticaj, vidljivo je da Marko ima ponovo manje komunikacijskih ponašanja, no ona su bila usmjerena na konkretnu igru i trenutnu situaciju (primjerice „Daj mi bebu“, „Ipak želim to“ (drugu vrpce), „Možeš ti staviti?“ (bebi dudu)).

Slika 7. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima bez poticaja ispitivača za sudionika istraživanja Marka

Slika 8. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima s poticajem ispitivača za sudionika istraživanja Marka

U prvom dijelu provedbe protokola, Marko je pokazivao veći raspon socijalno prihvatljivih ponašanja poput pogledavanja u ispitivača, prebacivanja pogleda s igračke na ispitivača s namjerom da mu pokaže igračku i da traži pomoć te verbalno traži pomoć ili komentira nešto vezano uz igračku. Kao što je ranije navedeno, u drugom dijelu provedbe protokola uočen je značajno manji raspon socijalno prihvatljivih ponašanja. Navedeno nije nužno zabrinjavajuće s obzirom na to da se Marko većinom stereotipno igrao sa svojom omiljenom vrpcom. Stečen je dojam da Markovi intenzivni interesi nisu prepoznati (često je tražio avion ili ga spominjao u svojim eholalijama) ili su krivo prepoznati kao intenzivan interes, a zapravo se radi o samostimulirajućem ponašanju. Po završetku provedbe protokola, ispitivač je uočio da Marko slične stereotipne radnje radi i s nekim drugim predmetima (plastičnom vrećicom). Nažalost, nije bilo moguće dobiti dodatne informacije od roditelja o Markovim intenzivnim interesima zbog teškog zdravstvenog stanja majke.

DAVID

Opis djeteta

David je dječak u dobi od 8 godina i jednog mjeseca koji živi u Zagrebu u četveročlanoj obitelji s kućnim ljubimcem. Dječak i dalje polazi sustav predškolskog odgoja i obrazovanja (odgoda od škole). Informacije o intenzivnim interesima dobivene su putem ankete od roditelja i usmenim

prijenosom od edukacijske rehabilitatorice iz Nastavno-kliničkog centra ERF-a koju David redovito posjećuje. Davidovi intenzivni interesi su najviše orijentirani na slova i sve vezano uz njih, uključujući i čitanje te TV show Masked Singer.

Priprema okoline

Slikovnice su u Davidovom slučaju bile izuzete iz skupine generičkih igračaka zbog toga što su uključene u njegov intenzivan interes. S obzirom na njegove interese, u drugom dijelu provedbe protokola ponuđena su mu magnetna slova, bijela ploča, sličice likova iz Masked Singera te slikovnice. U prostoriji tijekom provedbe protokola ostaje jedna od studentica koja se ne uključuje u interakciju, osim u trenutku kada Davidu postavlja njemu poznati timer koji će označiti da smije otvoriti ormar i uzeti autobus.

Opažanja tijekom provedbe protokola

Tijekom prvog dijela provedbe protokola, David se igra s lopticama, autićima, lutkom i lončićima, pri čemu se najdulje zadržava u igri s lutkom koju hrani varivom iz lončića te u igri s vozilima (vlakovima). Igra s ponuđenim generičkim igračkama je pretežno funkcionalna, no povremeno se pojavljuju niže razine simboličke igre. Davidu je ova prostorija bila poznata i ima određenu rutinu igračaka koje izabire iz ormara kada dođe kod edukacijske rehabilitatorice, no to danas nije bilo moguće pa je bilo dogovoreno da će moći izabrati igračke iz ormara kada timer zazvoni (po završetku provedbe protokola). U početku su se upravo iz tog razloga pojavljivala zahtjevanja poput „Daj mi vlakove“, „Malo se pomakni tamo“ i slično. No postavljanjem timera, usmjerio se igračke koje su mu trenutno dostupne i krenuo se igrati, povremeno komentirajući ono na što naiđe ili ono što radi („to je pelena“, „beba jede ručak“).

U drugom dijelu provedbe protokola, kada su mu ponuđene igračke vezane uz njegove intenzivne interese, David pregledava sve ponuđene igračke, no najdulje se igra s magnetnim slovima i bijelom pločom te navedenu igru povremeno proširuje. Kada su mu ponuđene igračke vezane uz intenzivne interese prvo izabire slikovnice i bez prekida čita dvije od četiri ponuđene. Zatim istražuje magnetna slova i slaže ih u riječi koje vidi na slikovnicama („Teletubies“) te olovkom ocrtava magnetna slova na bijelu ploču. Također, doslijedno komentira i imenuje riječi i brojeve koje slaže od slova ili piše na bijelu ploču („deset“, „HRT“, „www.sms.com“...). Pokušaje poticaja od strane ispitivača ignorira ili odbija u početku, no nakon par pokušaja ipak prihvaća i uključuje se u interakciju s ispitivačem. Jedno od njih oblikuje ili piše riječi, a drugo čita što se Davidu čini

zabavnim. David jasno daje do znanja kada više ne želi zajedničku igru i želi raditi nešto drugo, to čini mičući slova koja ispitivač stavi na ploču, udaljavajući ploču od ispitivača i slično.

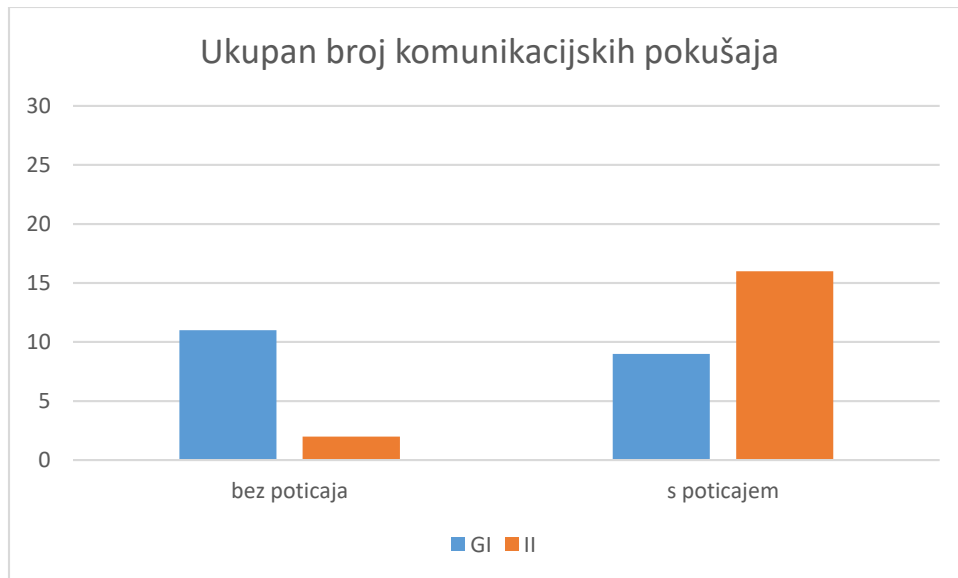
Rezultati

David se igra jednakim brojem igrački u oba dijela protokola, no vrste igre se razlikuju. Kao što je vidljivo u Tablici 4. David se u okolini s generičkim igračkama pretežno igra funkcionalno, no pojavljuju se neki elementi simboličke igre. U okolini s igračkama vezanim uz njegove intenzivne interese, David se ponovo pretežno igra na funkcionalan način, no pojavljuje se i kombiniranje više igrački zajedno i kreiranje nekog novog predmeta igre koja se može označiti kao konstruktivna.

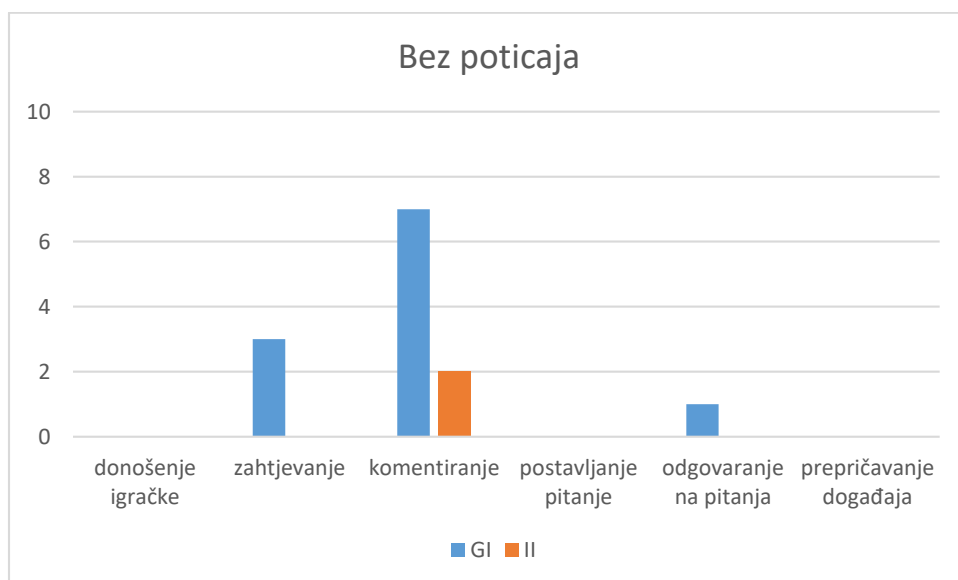
Tablica 4. *Prikaz vrste igre i broja korištenih igračaka s obzirom obogaćenost okoline intenzivnim interesima za sudionika istraživanja Davida*

David	Generičke igračke	Igračke vezane uz II
Vrste igre	<ul style="list-style-type: none"> • Funkcionalna igra • Simbolička igra 	<ul style="list-style-type: none"> • Funkcionalna igra • Konstruktivna igra
Broj igračaka	4	4

Tijekom provedbe protokola David je imao ukupno 38 komunikacijskih pokušaja, od toga 25 uz poticaj ispitivača. Također, od tih 25 komunikacijskih pokušaja, čak 16 se dogodilo u okolini obogaćenoj intenzivnim interesima dječaka. Ipak u situaciji bez poticaja ispitivača, veći broj komunikacijskih pokušaja dogodio se u okolini s generičkim igračkama (11), nego u okolini obogaćenoj intenzivnim interesima (2).

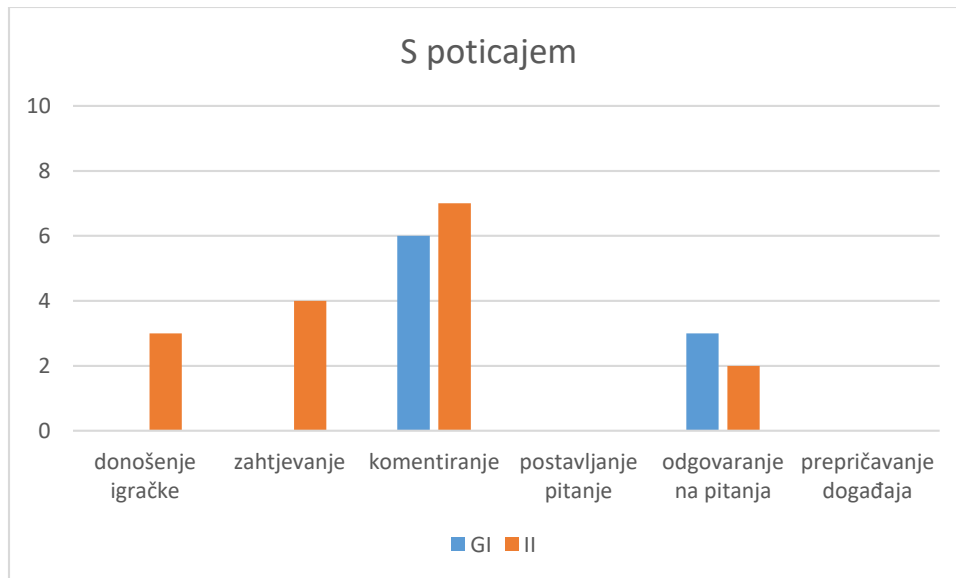

Slika 9. Grafički prikaz ukupnog broja komunikacijskih pokušaja za sudionika istraživanja Davida

Slika 10. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima bez poticaja ispitivača za sudionika istraživanja Davida

Prema Slici 10. vidljivo je da se u prvom dijelu provedbe protokola pojavljivalo više komunikacijskih pokušaja, nego kada su ponuđene igračke vezane uz intenzivne interese, no važno je napomenuti da je kada su one ponuđene, dječak prvih nekoliko minuta samo čitao slikovnice. Zahtjevanje i komentiranje koje se pojavljivalo u prvom dijelu provedbe protokola opisano je ranije u tekstu.

Slika 11. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima s poticajem ispitivača za sudionika istraživanja Davida

Iz Slike 11. vidljivo je da se broj komunikacijskih pokušaja povećao kada je bio uključen poticaj ispitivača, a posebice kada su bile uključene i igračke vezane uz intenzivne interese. David je pokazivao ispitivaču što bi napisao, odbijao ono što mu nije odgovaralo, komentirao ono što je uočavao u okolini (riječi na slikovnicama, riječi koje bi ispitivač složio i slično) te odgovarao na pitanja. Kada su uključene igračke vezane uz intenzivne interese, dječak je pokazao širi raspon komunikacijskih funkcija, nego u okolini s generičkim igračkama.

Kroz provedbu cijelog protokola, David je dosljedno pokazivao određena socijalno prihvatljiva ponašanja poput pogledavanja u ispitivača, verbalno traženje nečega od ispitivača (a što je vezano uz igračku), verbalno komentiranje s ispitivačem nečega o igračci, dok se u drugom dijelu protokola pojavilo i donošenje igračke ispitivaču kako bi ju pokazao.

JOSIP

Opis djeteta

Josip je dječak u dobi od 8 godina i živi u Zagrebu. Informacije o Josipovim intenzivnim interesima dobivene su od edukacijske rehabilitatorice iz Nastavno-kliničkog centra ERF-a na čije grupne terapije redovito dolazi. Josipovim intenzivnim interesima smatraju se figurice različitih vrsta vozila.

Priprema okoline

Zbog njegovih intenzivnih interesa, vozila su bila izuzeta iz skupine generičkih igračaka u prvom dijelu provedbe protokola te ponuđena tek kasnije kao igračke vezane uz intenzivne interese djeteta. Samu provedbu protokola pratila je i suradnica na istraživanju te paralelno ispunjava kreiranu listu za praćenje.

Opažanja tijekom provedbe protokola

Tijekom cjelokupne provedbe protokola dječak se igrao isključivo s lončićima, čak i kada su mu bili ponuđene igračke vezane uz njegove navodne intenzivne interese. U igri Josip se pretežno igrao sam na način da je rezao drvenim nožem ponuđeno voće i povrće, proizvodeći glasne vokalizacije. Kada bi izrezao svo voće i povrće, složio bi ga i ponavljao istu igru. Kratko je komentirao kada je u prostoriju ušla muha koju je onda pokušao otjerati kroz prozor. Poticaje od strane ispitivača pretežno odbija ili nakratko prihvaća, no onda se ponovo vraća svojoj igri. U drugom dijelu protokola, kada su mu ponuđene igračke vezane uz njegove navodne intenzivne interese, Josip nije ni pogledao kojih sve vrsta vozila ima, samo se nastavio igrati na isti način kao i ranije. Na poticaje ispitivača ponovo reagira odbijanjem, ignoriranjem ili kratko komentira nešto što radi te rezanjem vozila nožem, a zatim bacanjem istih na tepih.

Rezultati

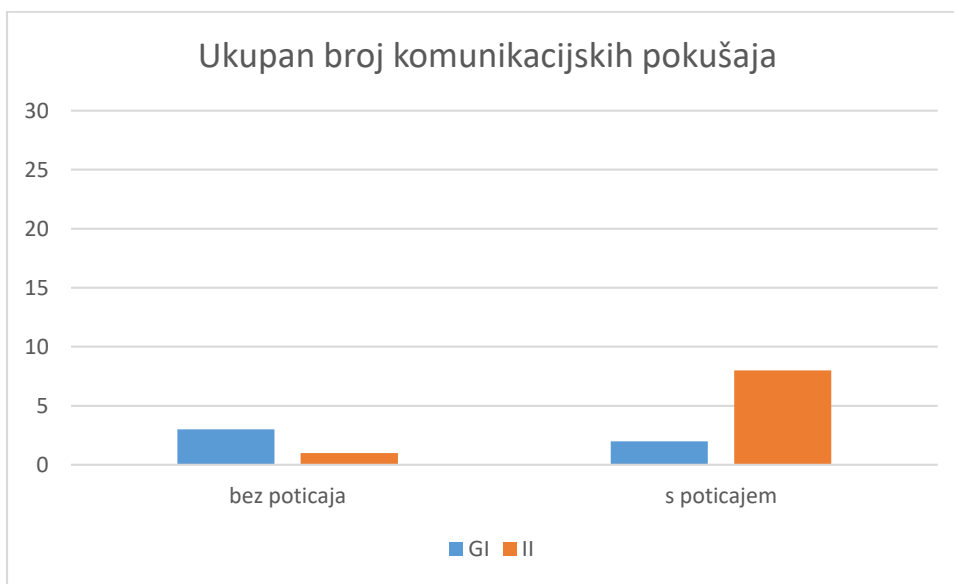
Kod Josipa je uočena pretežno funkcionalna igra zbog čijeg ponavljanja tako veliki broj puta i nemogućnosti odmicanja od iste, čini se da prelazi u netipičnu stereotipnu igru. U početku se nakratko javlja senzomotorna igra tijekom koje Josip istražuje voće i povrće ponuđeno kao dio skupine generičkih igračaka.

Tablica 5. *Prikaz vrste igre i broja korištenih igračaka s obzirom obogaćenost okoline intenzivnim interesima za sudionika istraživanja Josipa*

Josip	Generičke igračke	Igračke vezane uz II
Vrste igre	<ul style="list-style-type: none">• Senzomotorna igra• Funkcionalna igra	<ul style="list-style-type: none">• Funkcionalna igra• Stereotipna igra
Broj igračaka	1	1

Tijekom provedbe protokola Josip je imao ukupno svega 14 komunikacijskih pokušaja. Imajući na umu da sama provedba protokola traje 20 minuta, 14 komunikacijskih pokušaja se čini kao jako mali broj. Također, važno je napomenuti da se većina komunikacijskih pokušaja odnosila na

odbijanje ili odgovaranje na pitanja. Iako Josip nije pokazao interes za igračke koje su mu ponuđene u drugom dijelu provedbe protokola, na Slici 12. ukupan broj komunikacijskih pokušaja ipak je prikazan kroz četiri faze protokola kako bi se lakše mogla pratiti promjena u broju komunikacijskih pokušaja kroz vrijeme. Vidljivo je da je najveći broj komunikacijskih pokušaja u posljednoj fazi provedbe protokola kada su djetetu ponuđeni intenzivni interesi i uključen poticaj ispitivača što može ukazivati da je Josipu potrebno određeno vrijeme upoznavanja i opuštanja s nepoznatim osobama.

Slika 12. *Grafički prikaz ukupnog broja komunikacijskih pokušaja za sudionika istraživanja Josipa*

Kod Josipa nije moguće jasno usporediti sličnosti i razlike u igri i komunikaciji kada su mu ponuđene generičke igračke i igračke vezane uz njegove intenzivne interese zato što Josip uopće nije pokazao interes za onime što osobe (uključujući i stručnjake) iz njegove okoline misle da je njegov intenzivan interes. Moguće je da njegovi intenzivni interesi nisu prepoznati od strane okoline, da su se promijenili od trenutka prikupljanja podataka do trenutka provedbe protokola ili da ih jednostavno nema (neka istraživanja ukazuju na to da neki autistični pojedinci nemaju intenzivne interese). Svakako možemo zaključiti da figurice vozila nisu njegov intenzivan interes, barem ne u trenutku provedbe protokola u svrhu istraživanja.

ZORAN

Opis djeteta

Zoran je dječak dobi od 6 godina i 9 mjeseci koji živi u Zagrebu. Podaci o Zoranovom intenzivnom interesu dobiveni su od logopedice iz Nastavno-kliničkog centra ERF-a koju Zoran redovito posjećuje. Zoranovim intenzivnim interesom smatraju se slova i brojevi.

Priprema okoline

Slikovnice su kao i u Davidovom slučaju, bile izuzete iz skupine generičkih igračaka zbog toga što su uključene u njegov intenzivan interes. S obzirom na njegove interese, u drugom dijelu provedbe protokola ponuđena su mu magnetna slova i brojevi, umetaljka s brojevima te slikovnice. Protokol s Zoranom proveden je u sobi njegove logopedice jer mu je važno da uvijek kod nje dolazi u istu sobu, a samu provedbu protokola pratila je i suradnica na istraživanju te paralelno ispunjava kreiranu listu za praćenje.

Opažanja tijekom provedbe protokola

Tijekom prvog dijela provedbe protokola kada su Zoranu ponuđene generičke igračke, igra se samo s jednom igračkom i to s loptom. Na samom početku Zoran je vrlo sramežljiv i stalno pogledava u ispitivača, no stječe se dojam da nije siguran što učiti ili kako započeti interakciju. Igra se s loptom na način da ju istražuje okrećući ju na sve strane, pritišćući ju (kasnije komentira je li neka lopta mekana ili tvrda) te čita slova napisana na jednoj od lopti. Na prvi ispitivačev, najmanji poticaj Zoran se uključuje u komunikaciju s ispitivačem te ostaje vrlo aktivan sve do kraja provedbe protokola. Igra se nastavlja u vidu dobacivanja lopte po podu, a zatim Zoran komentira kakva je koja lopta i postavlja različita pitanja kojima proširuje temu razgovora. Zoran samoinicijativno započinje s prepričavanjem svog odlaska u posjetu djedu te opisuje ispitivaču kada se to dogodilo, gdje je bio, tko je sve bio tamo i što su radili. U drugom dijelu provedbe protokola, kada su mu ponuđene igračke vezane uz njegove intenzivne interese, Zoran ne može sakriti svoje oduševljenje i odmah komentira „wow, o my God“, „Isuse! Kakvo je to slovo E?“ i slično. Odmah započinje svoju igru pregledavajući različita slova, a onda se usmjerava na pronalazak crvenog slova A (kakvo je nacrtano na kutiji) te traži pomoć ispitivača. Kasnije slaže umetaljku s brojevima i s oduševljenjem uspoređuje brojeve iz umetaljke s magnetnim brojevima komentirajući jesu li isti ili različiti, kojih su boja i slično. Vrlo često poziva ispitivača da nešto

pogleda ili mu pokazuje neko od slova ili brojeva. Postavlja pitanja vezana uz igračke, zanima ga tko ih je kupio i gdje, zašto nema crvenog slova A kao na slici i slično.

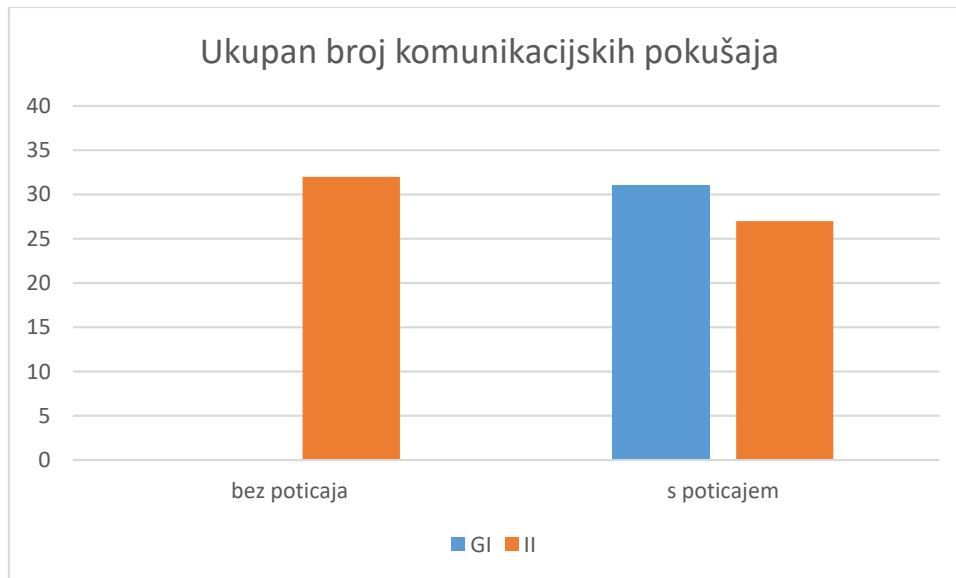
Rezultati

U obje okoline (onoj s generičkim igračkama i onoj obogaćenoj igračkama vezanim uz intenzivne interese) Zoran pokazuje funkcionalnu igru, ali se povremeno u nekim kraćim periodima javlja i stereotipna igra (primjerice stavljanje slova blizu oka i dulje zagledavanje). Razlika je vidljiva u broju igračaka s kojima se igra, pa tako u okolini s generičkim igračkama koristi samo jednu igračku cijelo vrijeme, dok u okolini obogaćenoj intenzivnim interesima koristi dvije igračke te stalno prebacuje pažnju s jedne na drugu, uspoređuje ih, kombinira neke njihove elemente i slično.

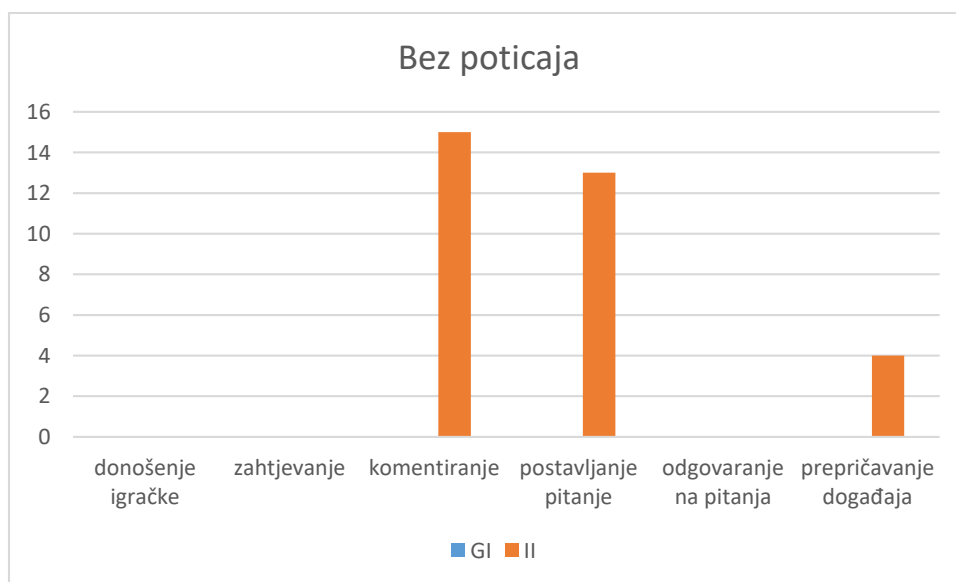
Tablica 6. *Prikaz vrste igre i broja korištenih igračaka s obzirom obogaćenost okoline intenzivnim interesima za sudionika istraživanja Zorana*

Zoran	Generičke igračke	Igračke vezane uz II
Vrste igre	<ul style="list-style-type: none"> • Funkcionalna igra • Stereotipna igra 	<ul style="list-style-type: none"> • Funkcionalna igra • Stereotipna igra
Broj igračaka	1	2

Tijekom provedbe protokola Zoran je imao ukupno 90 komunikacijskih pokušaja, pri čemu je najznačajnije naglasiti da u prvoj fazi provedbe protokola (kada su mu ponuđene generičke igračke i nije prisutan poticaj ispitivača) Zoran nije imao niti jedan komunikacijski pokušaj. U drugom dijelu provedbe protokola, kada su mu ponuđene igračke vezane uz njegove intenzivne interese bez poticaja ispitivača, uočen je veliki skok u broju komunikacijskih pokušaja na čak 32. Važno je naglasiti da postoji mogućnost da se takav skok dogodio zbog strukture samog protokola, odnosno moguće je da je na (ne)pojavnost Zoranovih komunikacijskih pokušaja utjecala sramežljivost ili osjećaj neugode zbog percipirane ispitine situacije, iako se radi o igri.

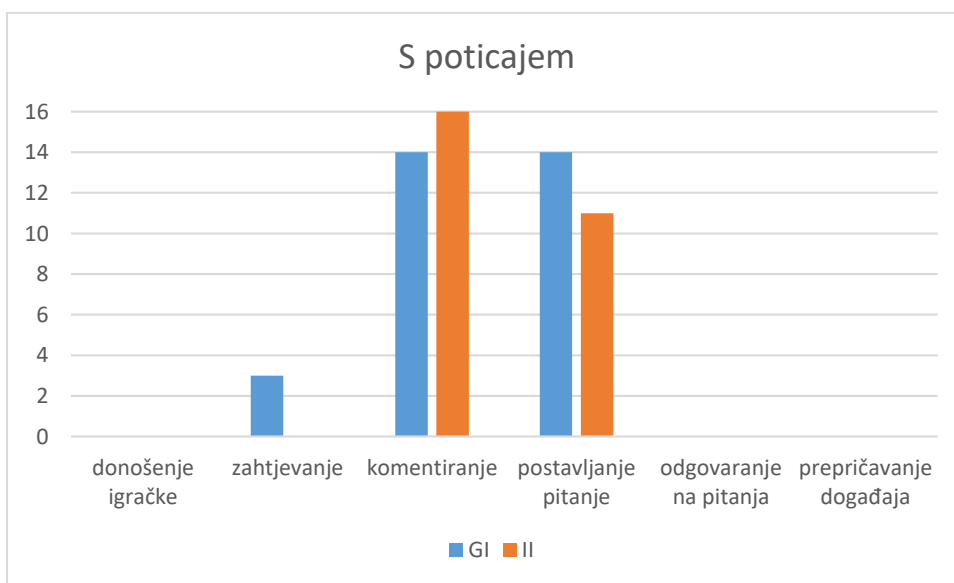
Slika 13. Grafički prikaz ukupnog broja komunikacijskih pokušaja za sudionika istraživanja Zorana

Slika 14. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima bez poticaja ispitivača za sudionika istraživanja Zorana

Iz Slike 14. jasno je vidljiva razlika u broju komunikacijskih pokušaja usmjerenih na ispitivača kada on ne pruža poticaj djetetu. Komunikacijski pokušaji se uopće nisu pojavljivali u okolini s generičkim igračkama, dok kada su mu ponuđene igračke vezane uz njegove intenzivne interese

Zoran u 15 situacija komentira, 13 puta postavlja pitanje i prepričava događaj iz prošlosti u 4 navrata.

Slika 15. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima s poticajem ispitivača za sudionika istraživanja Zorana

Prema Slici 15. (kada je prisutan poticaj ispitivača) vidljivo je da Zoran ima veći broj komunikacijskih pokušaja i s generičkim igračkama i s igračkama vezanim uz intenzivne interese. No tu je važno naglasiti da većina komentara i pitanja koja je Zoran postavljao kada su bile prisutne samo generičke igračke nije bila usmjerena na same igračke nego na neke druge njegove interese. Tijekom cijelog protokola Zoran je postavljao pitanja o boji različitih predmeta ili hrane te o obrocima ispitivača, čini se da su boje i hrana također Zoranovi intenzivni interesi, no nisu nužno prepoznati kao takvi od strane okoline (uključujući i stručnjake).

Uz poticaj kada su mu ponuđene generičke igračke, Zoran pokazuje niz socijalno prihvatljiv ponašanja od pogledavanja u ispitivača, donošenja igračke jer treba pomoć, verbalno traženje pomoći od ispitivača te komentiranje s ispitivačem nečega o igrački. U drugom dijelu, kada su mu ponuđene igračke vezane uz njegove intenzivne interese, Zoran nastavlja pokazivati ista socijalno prihvatljiva ponašanja, no kao što je već ranije navedeno, njegova komunikacija s ispitivačem je puno usmjerena na ovdje i sada i komentiranje onoga što se trenutno događa.

MAJA

Opis djeteta

Maja je djevojčica u dobi od 5 godina i 11 mjeseci te živi u Zagrebu. Maja nema braće ni sestara i polazi program ranog odgoja i obrazovanja. Informacije o intenzivnim interesima dobivene su od roditelja i edukacijske rehabilitatorice iz Nastavno-kliničkog centra ERF-a čije grupne terapije djevojčica redovito polazi.

Priprema okoline

Majinim intenzivnim interesima smatraju se Zumići, Zvjerići te Životinjsko carstvo. S obzirom na njezine interese, u drugom dijelu protokola ponuđeni su joj plišanci Zumića i Zvjerića te naljepnice istih.

Opažanja tijekom provedbe protokola

Tijekom prvog dijela provedbe protokola, Maja se igra sa svega dvije igračke (lutkom i slikovnicama). Najdulje se zadržava u igri s lutkom koju presvlači, oblači, hrani i slično. Verbalno traži pomoć ispitivača u oblačenju. Maja kontinuirano komentira što radi s lutkom, kako izgleda njezina odjeća i slično te provjerava sluša li ju ispitivač (usmjerava pogled prema njemu ili ponavlja istu rečenicu i čeka odgovor). Na poticaj ispitivača prvo reagira s odbijanjem i želi provesti svoj ideju (dati bebi mlijeko), kasnije prihvaća sudjelovanje ispitivača, no često mijenja ideju igre (ide kupati bebu, mora ju presvlačiti, kako se neke riječi kažu na engleskom i slično). Maja traži pravo mlijeko u sobi i tek na poticaj ispitivača prihvaća da se pretvaraju da toči mlijeko iz jedne bočice u drugu. Komunikacijske izmjene su vrlo kratke, ne prate jednu temu te ne pružaju puno mogućnosti za nastavak razgovora. U drugom dijelu provedbe protokola, kada su joj ponuđene igračke vezane uz intenzivne interese Maja kratko istražuje ponuđene igračke, a onda samoinicijativno traži bojice (što joj ispitivač daje). Maja je većinu vremena crtala romobil različitim bojama, pri čemu je svaki puta na isti način opisivala što crta i koristila iste boje za iste dijelove romobila (romobil je nacrtala 6 puta). Kada ju ispitivač podsjeti da je krenula lijepiti sličice Zumića i Zvjerići prije nego je tražila bojice, kratko odgovara da će to napraviti kasnije. Na poticaj ispitivača ne reagira, uočava da i ispitivač crta romobil, no samo kratko komentira da nije isti kao njen i da je drugih boja te nastavlja crtati svoj romobil i pisati svoje ime. Maja i ispitivač u istom trenutku trebaju istu bojicu, no Maja se povlači i crta drugi dio romobila i čeka da bojica

ponovo bude slobodna (dostupna). Na samom kraju Maja na svakom crtežu piše svoje ime u šarenim bojama (ponovo je pojedino slovo uvijek iste boje).

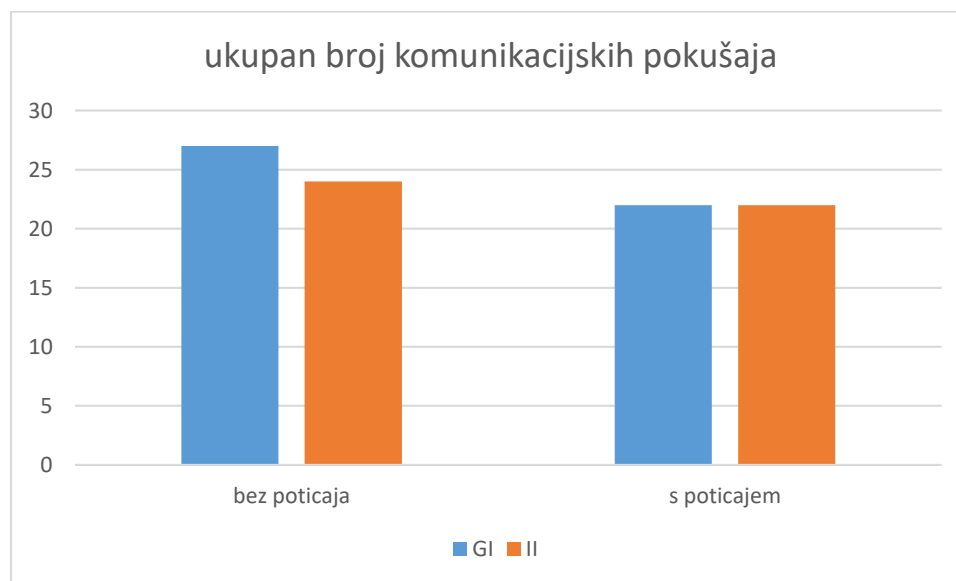
Rezultati

Maja pokazuje većim dijelom funkcionalnu igru tijekom sveukupne provedbe protokola, no u okolini obogaćenoj intenzivnim interesima, ponavljajući identičnu igru veći broj puta, ona prelazi u neobičnu, ponavljajuću igru odnosno stereotipnu igru. S obzirom na broj igrački koje koristi, Maja se igra s jednakom količinom igrački u oba dijela protokola.

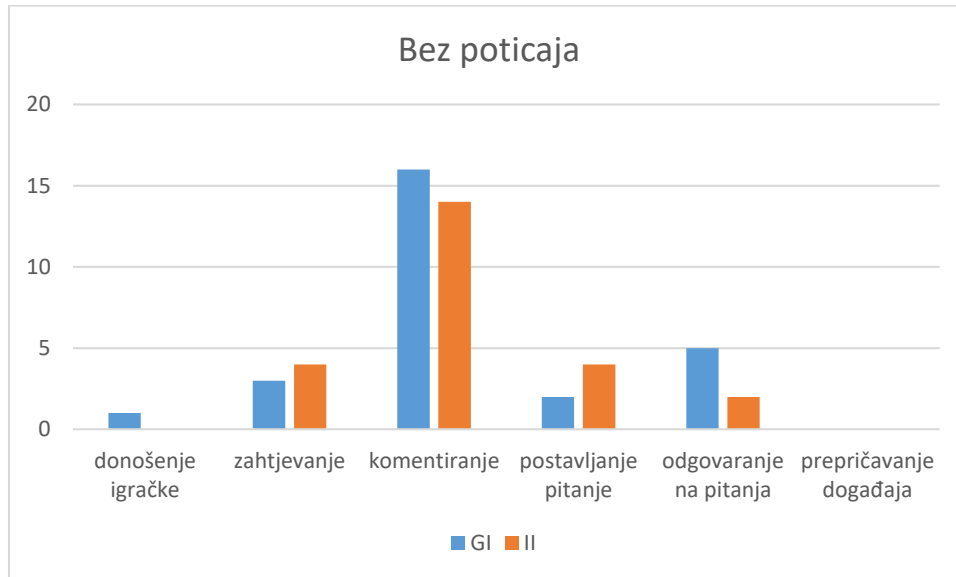
Tablica 7. Prikaz vrste igre i broja korištenih igračaka s obzirom obogaćenost okoline intenzivnim interesima za sudionicu istraživanja Maju

Maja	Generičke igračke	Igračke vezane uz II
Vrste igre	<ul style="list-style-type: none"> Funkcionalna igra 	<ul style="list-style-type: none"> Funkcionalna igra Stereotipna igra
Broj igračaka	2	2

Tijekom provedbe protokola Maja je imala ukupno 95 komunikacijskih pokušaja, od čega njih 51 u okolini s generičkim igračkama, a 44 u okolini obogaćenoj njezinim intenzivnim interesima. Zanimljivo je da se u oba dijela protokola, broj komunikacijskih pokušaja smanjio uključivanjem poticaja ispitivača (u okolini s generičkim igračkama s 27 na 22 komunikacijska pokušaja, a u okolini obogaćenoj intenzivnim interesima s 24 na 22 komunikacijska pokušaja).

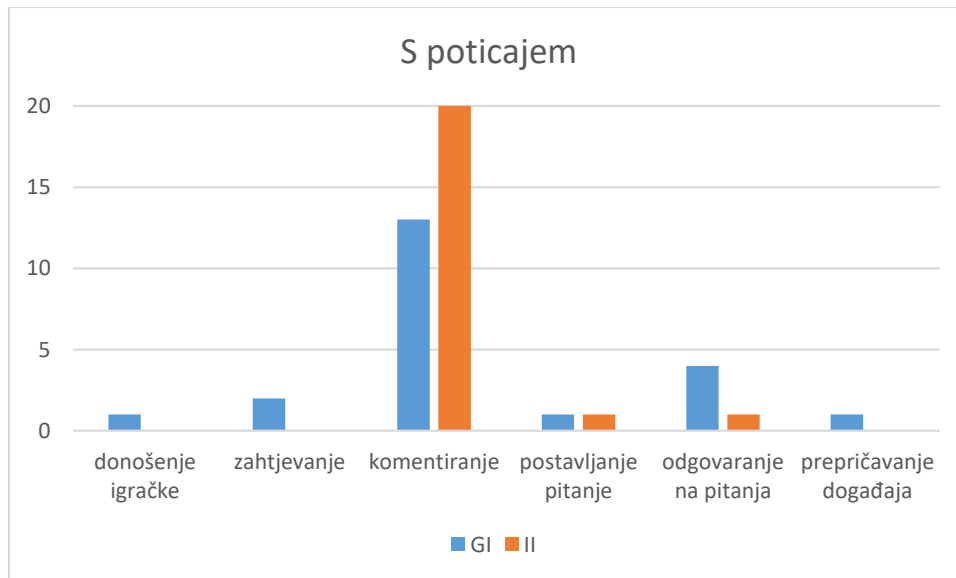

Slika 16. Grafički prikaz ukupnog broja komunikacijskih pokušaja za sudionicu istraživanja Maju

Slika 17. *Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima bez poticaja ispitivača za sudionicu istraživanja Maju*

Na Slici 17. vidljiv je porast u broju zahtjevanja i postavljanju pitanja kada su Maji ponuđene igračke vezane uz intenzivne interese u odnosu na broj zahtjevanja i postavljanja pitanja kada su joj dostupne samo generičke igračke. Također, na Slici 17. možemo vidjeti da je dodavanjem igračaka vezanih uz intenzivne interese došlo do pada u broju komentiranja i odgovaranja na pitanja. Maja ima vrlo specifične intenzivne interese koje okolina za sada ne razumije u potpunosti zbog čega se može čini da Maja svoje intenzivne interese i igračke vezane uz njih želi zadržati samo za sebe.

Slika 18. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima s poticajem ispitivača za sudionicu istraživanja Maju

Prema Slici 18., kada je prisutan poticaj ispitivača, iščitati se može da je došlo do porasta u komentiranju, no pada u broj postavljenih pitanja i odgovaranja na pitanja. Maja je tada promatrala što ispitivač radi (crta), no nije se činilo da joj se sviđa crtež ispitivača, više je izražavala svoje neslaganje s redoslijedom boja koje je ispitivač koristio.

Tijekom provedbe protokola, Maja dosljedno pokazuje socijalno prihvatljiva ponašanja poput pogledavanja u ispitivača, donošenja igračke i verbalnog komentiranja nečega o igrački ili vezanom uz igračku. Ipak kada su joj ponuđene samo generičke igračke, više Majinih ponašanja usmjereno je na traženje pomoći od ispitivača (donošenjem igračke ili verbalno), dok kada su joj ponuđene igračke vezane uz intenzivne interese ponašanja su usmjerena na pokazivanje igračke odnosno u Majinom slučaju crteža. Poslije provedbe protokola, proveden je kratki, spontani razgovor s roditeljima u kojemu je saznato da je crtanje romobila interes koji se pojavio u posljednja tri dana, ali je vrlo učestao i intenzivan (roditelji su ispunjavali anketu dva tjedna prije provedbe protokola). Također, roditelji navode kako je ranije Maja obožavala rezanje i ljepljenje različitih papirića različitim vrstama lijepila (u stiku, u tubi, selotejp...), no po preporuci stručnjaka u potpunosti su joj ukinuli mogućnost takve igre zbog prevelikog fokusa na igru i frustraciju kada dođe do prekida iste. Maja više ne traži takvu igru, ali navode da ako se nađe u situaciji kada su joj dostupne škare i lijepilo, ponovno se počne igrati na isti način, istim intenzitetom. Čini se da

Maja vrlo dobro zna što joj je ugodno i na koji način to postići, no još nema dovoljno razvijen rječnik kojim bi mogla objasniti što točno želi i zašto baš tako.

IVAN

Opis djeteta

Ivan je dječak u dobi od 5 godina i 5 mjeseci te živi u Zagrebu s majkom i bratom (roditelji su rastavljeni). Ivan polazi program ranog odgoja i obrazovanja te redovito dolazi na grupne terapije kod edukacijske rehabilitatorice u Nastavno-klinički centar ERF-a. Informacije o Ivanovim intenzivnim interesima dobivene su putem ankete od majke i od edukacijske rehabilitatorice iz Nastavno-kliničkog centra ERF-a, a oni uključuju Lego kockice i Star Wars.

Priprema okoline

S obzirom na njegove interese, u drugom dijelu provedbe protokola ponuđene su mu Lego kockice i figurica iz Star Wars-a.

Opažanja tijekom provedbe protokola

Tijekom prvog dijela provedbe protokola, kada su mu ponuđene generičke igračke, Ivan istražuje pet različitih igrački, a često i kombinira igru s više ponuđenih igračaka (primjerice loptom ruši zid od kockica). Igra je ipak ponajviše funkcionalna i Ivan često uključuje ispitivača u interakciju na način da ga poziva da pogleda što on radi (čak i kada ispitivač gleda u njega, kaže: „Vidi sad ovo!“). Dječak se igra s kockicama koje uredno slaže u veliki zid po bojama (sve kockice iste boje su složene u jedan ili dva reda), zatim se igra s autićima koje vozi po prostoriji i parkira u garažu ispod nogu ispitivača, hrani bebu i stavlja joj dudu. Posljednje se igra s loptom na način da ju šuta nogom u određenim dio zida, a zatim i u zid od kockica. U drugom dijelu provedbe protokola, kada su mu ponuđene igračke vezane uz intenzivne interese Ivan odmah, s velikim oduševljenjem izabire Lego kockice. Prvo kratko pretražuje kojih sve oblika i boja Lego kockica ima, a zatim ih pažljivo izabire i počinje graditi svemirsku letjelicu iz Star Warsa. Dječak spontano traži ispitivača pomoć u pronalaženju određenog oblika Lego kockice te nastavlja interakciju objašnjavajući ispitivaču koja boja takvog oblika mu odgovara, a koja ne i koje riječi će koristiti da mu naglasiti je li ta kockica dobra ili ne (riječ „Bingo“ označava da je kockica odgovarajuća), a riječi prati uz geste palca gore ili palca dolje. Ivan nije stigao do kraja složiti svoju letjelicu za vrijeme trajanja protokola i nije koristio figuricu iz Star Warsa, ali je u igru s Lego kockicama unio ideju nekog elementa iz Star Warsa.

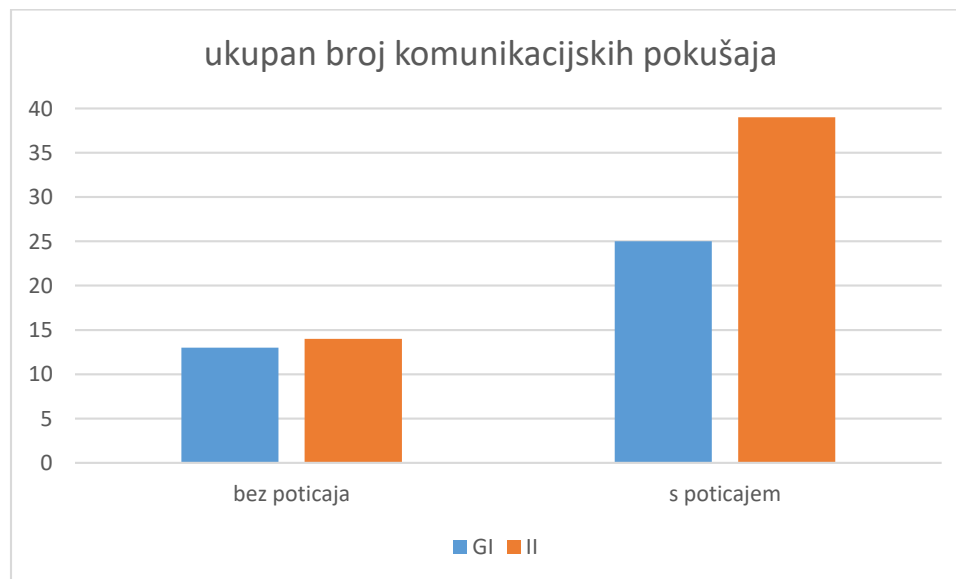
Rezultati

Ivanova igra je u potpunosti funkcionalna tijekom cijelog protokola, no važna razlika uočena je u broju korištenih igračaka. Kada su mu ponuđene generičke igračke, Ivan se igra s čak pet ponuđenih igračaka, dok kada su mu ponuđene igračke vezane uz intenzivne interese, igra se samo s jednom igračkom – Lego kockicama.

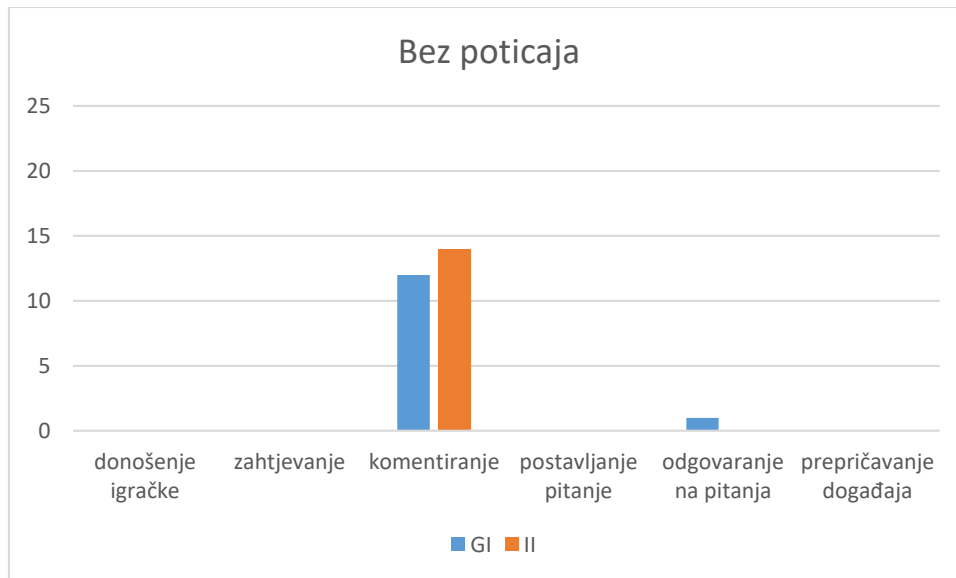
Tablica 8. Prikaz vrste igre i broja korištenih igračaka s obzirom na obogaćenost okoline intenzivnim interesima za sudionika istraživanja Ivana

Ivan	Generičke igračke	Igračke vezane uz II
Vrste igre	• Funkcionalna igra	• Funkcionalna igra
Broj igračaka	5	1

Tijekom provedbe protokola Ivan je imao 91 komunikacijskih pokušaja, od čega čak 53 u drugom dijelu provedbe protokola kada je okolina obogaćena njegovim intenzivnim interesima. Također, veći broj komunikacijskih pokušaja vidljiv je u periodima s poticajem ispitivača (u okolini s generičkim igračkama imao je 25, a u okolini obogaćenoj intenzivnim interesima 39 komunikacijskih pokušaja).

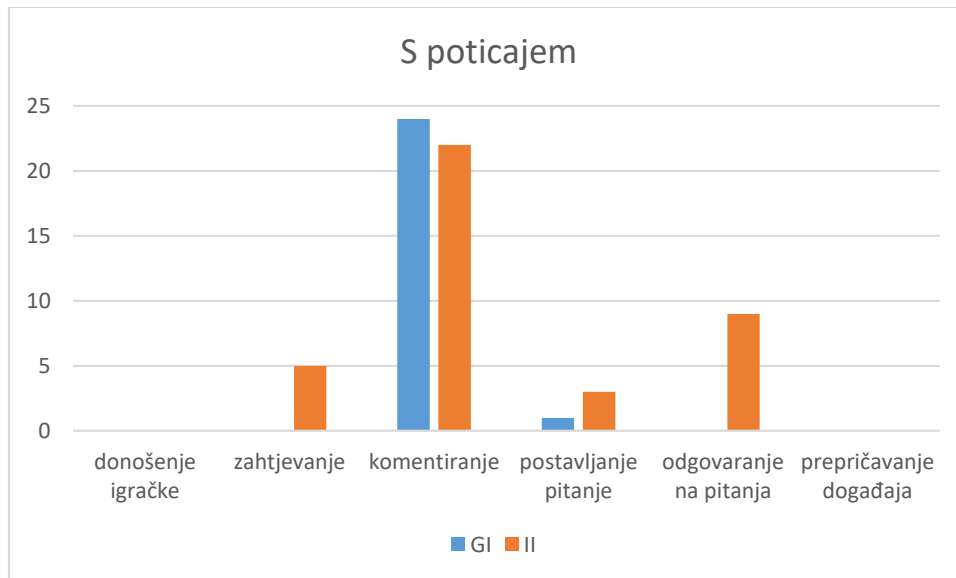

Slika 19. Grafički prikaz ukupnog broja komunikacijskih pokušaja za sudionika istraživanja Ivana

Slika 20. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima bez poticaja ispitivača za sudionika istraživanja Ivana

Prema Slici 20. vidljivo je da Ivan jako puno komentira svoju igru ispitivaču, no taj broj komentara još više raste kada su uključene igračke vezane uz njegove intenzivne interese, a sve to bez poticaja ispitivača. Kao što je ranije navedeno, u igri s generičkim igračka, Ivanovi komentari su pretežno usmjereni na pozivanje ispitivača da nešto vidi ili komentiranje onoga što je on učinio te su vrlo kratki i ne omogućuju nužno nastavak razgovora i interakcije. Za razliku od toga, komentiranje koje se pojavljuje kada je okolina obogaćena igračkama vezanim uz intezivne interese, puno je kompleksnije, opširnije i detaljnije te omogućava nastavak razgovara odnosno interakciju između dječaka i ispitivača.

Slika 21. Grafički prikaz frekvencija komunikacijskih pokušaja u periodima s poticajem ispitivača za sudionika istraživanja Ivana

Prema Slici 21., kada je prisutan poticaj ispitivača, Ivan pokazuje još više komentiranja te se pojavljuje postavljanje pitanja koje je bilo usmjereno na to je li ispitivač vidio što je napravio. Kada su uključene igračke vezane uz njegove intenzivne interese, uz ispitivačev poticaj, Ivan pokazuje cijeli niz komunikacijskih ponašanja koja se ranije nisu uopće pojavljivala ili se nisu pojavljivala u tolikoj mjeri, poput zahtjevanja, postavljanja pitanja i odgovaranja na pitanja. Tijekom provedbe protokola, Ivan dosljedno pokazuje širok niz socijalno prihvatljivih ponašanja poput pogledavanja u ispitivača, prebacivanja pogleda s igračke na ispitivača s namjerom da mu pokaže igračku, donošenja igračke ispitivaču kako bi ju pokazalo te verbalno traži nešto ili komentira nešto vezano uz igračku s ispitivačem. Za vrijeme igre s generičkim igračkama pojavljuje se nešto više ponašanja vezanih uz pokazivanje igračke ispitivaču, a za vrijeme igre s Lego kockicama pojavljuje se više ponašanja usmjerenih na traženje pomoći od ispitivača što je i očekivano s obzirom na način igre.

6.RASPRAVA

Dobiveni rezultati ukazuju na raznolikosti ne samo intenzivnih interesa, nego i njihovih utjecaja na funkcioniranje autističnog djeteta, posebice na području socijalne komunikacije. S obzirom na dobivene rezultate nije moguće odrediti neke opće zakonitosti o intenzivnim interesima autistične

djece, ipak mogu se istaknuti neke ključne različitosti. Za djevojčicu Miju očito je da intenzivni interesi imaju snažan utjecaj na njezinu socijalnu komunikaciju, iniciranje i odražavanje komunikacije, iako često nije shvaćena od okoline u svojim pokušajima komunikacije. Također, uključivanjem njezinih intenzivnih interesa, njezina pažnja se produljuje i razvija se senzomotorna igra, barem u početku. Markov intenzivan interes je takav da nema potrebe za uključivanjem drugih osoba u igru i u potpunosti je usmjeren na samostimulaciju (pretežno vizualnu). Postoji mogućnost da je jutena vrpca prepoznata kao intenzivan interes zato što se Marko najdulje zadržava u igri s njom, međutim to nije i ne može biti valjan kriterij. Kod prepoznavanja intenzivnih interesa važno je razlikovati predmete koje dijete koristi za samostimulaciju i koji su predmet njegovog interesa. Primjerice autistična osoba može puno vremena provoditi u samostimulirajućem ponašanju s gubicama za kosu, međutim intenzivan interes su joj mjuzikli. Čini se da se intenzivni interesi teže prepoznaju kod autističnih osoba koje su negovoreće, s intelektualnim teškoćama te s većom senzornom disregulacijom. Dječak David pokazuje složenu i raznoliku funkcionalnu igru generičkim igračkama, međutim stječe se dojam da se igra na naučeni način koji se od njega očekuje, no ne pokazuje pravo, dječje zadovoljstvo i uživanje u igri. Za razliku od toga, u igru igračkama vezanim uz intenzivne interese je vrlo intenzivno uključen i koordinira i korigira igru u onom smjeru koji njemu ima smisla i čini se stvara ugodu. U Josipovom slučaju, intenzivni interesi su krivo prepoznati od strane okoline, no njegov slučaj je ipak zanimljiv zato što pokazuje da je moguće da autistični pojedinac nema intenzivne interese i/ili da se oni mogu mijenjati kroz vrijeme. Možda su vozila u prošlosti bila Josipov intenzivan interes, međutim iz provedenog protokola jasno je da više nisu. Slično Josipovom slučaju, i u Zoranovom slučaju nisu prepoznati svi intenzivni interesi, nego samo oni koji su vezani uz neki konkretan materijal ili igračku. Zoranovi intenzivni interesi uključuju i hranu i boje o kojima jako često postavlja pitanja ili komentira nešto o tim temama na vlastitom ili tuđem primjeru, a navedeno nije prepoznato kao intenzivni interesi od strane okoline. Tijekom provedbe protokola sa Zoranom najznačajnija razlika bila je u kvaliteti komunikacije koja je bila značajno viša kada su mu ponuđene igračke vezane uz njegove intenzivne interese. Nadalje, Majini intenzivni interesi su joj na neki način „oduzeti“ ili „ukinuti“ zbog učestale preokupiranosti njima i kod nje vidimo one intervencijske postupke kojima se proširuju interesi (Zumići, Zvjerići...) i ukidaju intenzivni interesi (rezanje i ljepljenje). Upitno je jesu li crtanje, Zumići i Zvjerići zaista njezini intenzivni interesi i ispunjavaju li ju radošću u onoj mjeri u kojoj se to događalo s rezanjem i ljepljenjem.

Ivan pokazuje ogromno oduševljenje dodavanjem igračaka vezanih uz njegove interese u okolinu te njegova pažnja postaje puno usmjerenija, komunikacijski pokušaji su puno složeniji, dulji i omogućavaju nastavak komunikacijske razmjene nego tijekom igre s generičkim igračkama.

S obzirom na sve navedene različitosti sudionika u njihovim karakteristikama i intenzivnim interesima, ne bi bilo korektno donositi neke opće zaključke. Ipak možemo istaknuti da rezultati ovog istraživanja potvrđuju postojanje intenzivnih interesa kod većine ispitane djece (86%) te da oni mogu imati različit utjecaj na igru i socijalnu komunikaciju, no važno je napomenuti da kod dijela sudionika intenzivni interesi nisu u potpunosti ili uopće prepoznati od strane osoba iz njihove okoline. Kao i kod do sad provedenih istraživanja, sudionici ovog istraživanja su pretežno pokazivali funkcionalnu i stereotipnu igru, kod vrlo malog broja sudionika se pojavila simbolička igra bez obzira na dob. U manjem broju pojavljivale su se i senzomotorna i konstruktivna igra. Broj igračaka koji autistično dijete koristi u okolini obogaćenoj intenzivnim interesima može biti veći, isti ili manji od broja igrački kojima se igra u okolini s generičkim igračkama odnosno nije moguće zaključivati o kvaliteti igre samo na temelju broja korištenih igračaka. Nadalje, vidljive su promjene u socijalnoj komunikaciji kada se djetetu ponude igračke vezane uz njegove intenzivne interese. Navedene promjene se mogu kretati u dva smjera, prvi smjer je da dođe do povećanja u broju komunikacijskih pokušaja, vrsta komunikacijskih funkcija i općenito u kvaliteti komunikacije pri čemu dijete dijeli svoju radost s komunikacijskim partnerom, a drugi smjer jest da se dijete povlači, samostalno uključuje u igru povezanu s intenzivnom interesom i odbija ili ignorira pokušaje uključivanja komunikacijskog partnera pri čemu dolazi do pada u broju komunikacijskih pokušaja. Ipak, u provedenom istraživanju teško je zaključivati je li došlo do povećanja i poboljšanja socijalne komunikacije zbog vremenske ograničenosti protokola i različitosti situacija tijekom same provedbe (primjerice David provodi 3-4 minute čitajući knjige zbog čega ostaje manje vrijeme za komunikaciju).

6.1. NEDOSTACI ISTRAŽIVANJA

Prije svega, istraživanje je provedeno na malom broju sudionika zbog čega se ne može zaključivati o nekim općim činjenicama o intenzivnim interesima autistične djece. Sudionici su prikupljeni koristeći namjerni uzorak zbog čega je moguće da su ovi rezultati pod utjecajem jedinstvenih

praksa koje provodi ustanova koju polaze odnosno u ovom slučaju Nastavno-klinički centar ERF-a. Nadalje, sudionici prema polaženju ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja odgovaraju zadanim kriterijima za izbor sudionika, međutim njihov dobni raspon je veći nego što bi bio kod djece tipičnog razvoja, a kreće od 4 godine sve do 8 godina i 5 mjeseci. Osim po dobi, sudionici se razlikuju i po razini razvijenosti govora i učestalosti korištenja govora, pa su tako uključena negovoreća djeca, djeca s mnogo eholalija i slabijim jezičnim iskazom, ali i djeca s kompleksnim govorom koja imaju jako razvijen vokabular. Osim ograničenja u zaključivanju zbog načina izbora i heterogenosti skupine sudionika, nedostaci provedenog istraživanja proizlaze i iz samog protokola opservacije. Neki od nedostataka su: vremenska ograničenost, umjetnost situacije zbog koje sudionicima može biti neugodno te se postavlja pitanje spontanosti i prirodnosti komunikacije proizašle iz takve situacije, također ispunjavanje liste za praćenje tijekom same provedbe protokola može izazvati nelagodu kod sudionika i potaknuti izgled ispitne situacije. Pribavljanje raznovrsnih igračaka vezanih uz intenzivne interese djece je bilo ograničeno zbog financijskih mogućnosti istraživača. Nadalje, intenzivni interesi nekih sudionika nisu bili u potpunosti ili uopće prepoznati od strane okoline ili su pak bili prikriveni, za sljedeća istraživanja važno je jako dobro provjeriti ispravnost prikupljenih informacija. Također, važno je spomenuti da istraživački protokol nije bio ujednačen sa svim sudionicima, odnosno s nekima se protokol provodio u prostoriji koja im je poznata od prije te su s različitim sudionicima bile prisutne različite osobe tijekom same provedbe protokola (suradnica na istraživanju ili djetetu poznata osoba). Za kraj, važno je napomenuti da sama struktura protokola može utjecati na ponašanje djeteta zbog čega je teško zaključivati o točnom razlogu povećanja ili smanjenja komunikacijskih pokušaja ili promijeni u vrsti igre.

7. ZAKLJUČAK

Intenzivni interesi su jedan od glavnih i naširoko poznatih obilježja autističnih osoba koje se u prošlosti smatralo izrazito ograničavajućim i nepoželjnim. No u novije vrijeme, istupanjem autističnih samozastupnika i autora, mijenja se negativnost percepcije o intenzivnim interesima i otkrivaju se njihove dobrobiti za život autističnog pojedinca. U ovom istraživanju željelo se istražiti ulogu intenzivnih interesa pojedinog djeteta u okolini u igri i socijalnoj komunikaciji tog autističnog djeteta. Zbog ranije navedenih nedostataka istraživanja i vrlo raznolikih rezultata nije moguće donositi opće zaključke o utjecaju intenzivnih interesa autistične djece. Ipak možemo naglasiti da prema dobivenim rezultatima, autistična djeca se pretežno uključuju u funkcionalnu i stereotipnu igru neovisno o obogaćenosti okoline intenzivnim interesima, dok se vrlo rijetko pojavljuje simbolička igra i to samo u nekim elementima. Također, pokazalo se da kod neke djece intenzivni interesi povećavaju učestalost i poboljšavaju socijalnu komunikaciju, dok kod druge čini se da nema razlike ili dolazi do smanjenja u broju komunikacijskih pokušaja te se dijete uključuje u samostalnu igru. Važno je naglasiti da se kroz ovo istraživanje pojavila zabrinost o kvaliteti prepoznavanja intenzivnih interesa autistične djece zato što čak kod troje djece nije bio ispravno ili u potpunosti prepoznat intenzivan interes. Kod jednog dječaka ni roditelji niti stručnjaci nisu ispravno prepoznali njegov intenzivan interes, kod drugoga je prepoznat samo jedan dio intenzivnih interesa, a dječak ih ima više te je uočena, očito i dalje prisutna praksa „oduzimanja“ intenzivnih interesa jednoj djevojčici na preporuku stručnjaka. Možemo vidjeti da intenzivni interesi mogu imati značajan utjecaj na živote autistične djece i njihovih obitelji na različite načine. Kako bismo produbili svoja znanja o intenzivnim interesima autističnih pojedinaca i zaista razumijeli njihov značaj za same osobe te kreirali adekvatne metode podrške za autističnu djecu, važno je nastaviti istraživati područje intenzivnih interesa kod autistične djece i odraslih, u različitim kontekstima. Također, važno je uključiti autistične osobe u kreiranje samih istraživanja jer je neautističnim osobama (uključujući i autoricu ovog rada) „autistična radost“ uzrokovana intenzivnim interesima apsolutna nepoznanica te nas može odvesti u krivom smjeru u želji za novim spoznajama.

8. LITERATURA

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.

Bascom, J. (2015): *The obsessive joy of autism*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Boyd, B. A., Conroy, M. A., Mancil, G. R., Nakao, T., & Alter, P. J. (2007). Effects of circumscribed interests on the social behaviors of children with autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 37, 1550-1561.

Bross, L. A., & Travers, J. C. (2017). Special Interest Areas and Employment Skills Programming for Secondary Students With Autism. *TEACHING Exceptional Children*, 50(2), 74–83.

Dunst, C. J., Trivette, C. M., & Hamby, D. W. (2012). Effect of interest-based interventions on the social-communicative behavior of young children with autism spectrum disorders. *Center for Early Literacy Learning*, 5(6), 1-10.

Eisele, G., & Howard, J. (2012). Exploring the presence of characteristics associated with play within the ritual repetitive behaviour of autistic children. *International journal of Play*, 1(2), 139-150.

Grove, R., Hoekstra, R. A., Wierda, M., & Begeer, S. (2018). Special interests and subjective wellbeing in autistic adults. *Autism Researchcell*, 11(5), 766-775.

Grove, R., Roth, I., & Hoekstra, R. A. (2016). The motivation for special interests in individuals with autism and controls: Development and validation of the special interest motivation scale. *Autism Research*, 9(6), 677-688.

Jacques, C., Courchesne, V., Meilleur, A. A. S., Mineau, S., Ferguson, S., Cousineau, D., ... & Mottron, L. (2018). What interests young autistic children? An exploratory study of object exploration and repetitive behavior. *PloS one*, 13(12), e0209251.

- Jung, S., & Sainato, D. M. (2015). Teaching games to young children with autism spectrum disorder using special interests and video modelling. *Journal of Intellectual and Developmental Disability, 40*(2), 198-212.
- Klin, A., Danovitch, J. H., Merz, A. B., & Volkmar, F. R. (2007). Circumscribed interests in higher functioning individuals with autism spectrum disorders: An exploratory study. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities, 32*(2), 89-100.
- Kukuruzović, V. (2022): Redefiniranje autizma. Diplomski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Ljubešić, M., & Cepanec, M. (2012). Rana komunikacija: u čemu je tajna?. *Logopedija, 3*(1), 35-45.
- Mitchell, J., & Lashewicz, B. (2018). Quirky kids: fathers' stories of embracing diversity and dismantling expectations for normative play with their children with autism spectrum disorder. *Disability & Society, 33*(7), 1120-1137.
- Murray, D., Lesser, M., & Lawson, W. (2005). Attention, monotropism and the diagnostic criteria for autism. *Autism, 9*(2), 139-156.
- Papoudi, D., & Kossyvaki, L. (2018). Play and children with autism. *The Cambridge handbook of play, 563-579*.
- Porter, N. (2012). Promotion of pretend play for children with high-functioning autism through the use of circumscribed interests. *Early Childhood Education Journal, 40*, 161-167.
- Stošić, J. (2013). Spontana komunikacija i njena učinkovitost u djece s poremećajem iz autističnog spektra. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 49*(Supp.), 115-129.
- Turner-Brown, L. M., Lam, K. S., Holtzclaw, T. N., Dichter, G. S., & Bodfish, J. W. (2011). Phenomenology and measurement of circumscribed interests in autism spectrum disorders. *Autism, 15*(4), 437-456.
- Winter-Messiers, M. A. (2007). From tarantulas to toilet brushes: Understanding the special interest areas of children and youth with Asperger syndrome. *Remedial and Special Education, 28*(3), 140-152.

Winter-Messiers, M. A., Herr, C. M., Wood, C. E., Brooks, A. P., Gates, M. A. M., Houston, T. L., & Tingstad, K. I. (2007). How far can Brian ride the Daylight 4449 Express? A strength-based model of Asperger syndrome based on special interest areas. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 22*(2), 67-79.

Wood, R. (2019). Autism, intense interests and support in school: From wasted efforts to shared understandings. *Educational Review, 73*(1), 34-54.

9. PRILOZI

9.1. Prilog 1 – Lista za praćenje

Ime i prezime djeteta: _____ Dob djeteta: _____
 Listu ispunjava: _____
 Datum i vrijeme provedbe protokola: _____ Datum i vrijeme ispunjavanja liste: _____

ČESTICE	OKOLINA S GENERIČKIM IGRAČKAMA									
	lutka	loptice	autići	kockice	živojinje	figurice	lončići	slikovnica		
Igračke Redosljed odabira igrački	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA		
Dijete se samo igra s igračkom i svojim tijelom (igra je senzomotorna).										
Dijete igračku koristi na funkcionalan način.										
Dijete koristi jednu ili više igračaka gradeći neki novi konstrukt.										
Dijete igrački daje drugo značenje (igra pretvaranja).										
Dijete se s igračkom igra na ponavljajući, neobičan način (stereotipno).										
Dijete pogledava u ispitivača.										
Dijete prebacuje pogled s igračke na ispitivača s namjerom da od ispitivača nešto dobije (npr. pomoć).										
Dijete prebacuje pogled s igračke na ispitivača s namjerom da mu pokaže igračku.										
Dijete donosi igračku ispitivaču jer želi nešto od njega (npr. pomoć).										
Dijete donosi igračku ispitivaču kako bi ju pokazalo.										
Dijete verbalno/gestom/komunikacijskim sustavom traži nešto od ispitivača. (vezano uz igračku)										
Dijete verbalno/gestom/komunikacijskim sustavom govori/komentira s ispitivačem nešto o igrački.										

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

Ukupan broj igračaka koje dijete istražuje u okolini bez igračaka vezanih uz intenzivne interese:

Prvi put koristi igračku označavamo s +
 Drugi put koristi igračku označavamo s kvadratom
 Treći put koristi igračku označavamo s *

ČESTICE	OKOLINA OBOGAĆENA IGRAČKAMA VEZANIM UZ INTENZIVNE INTERESE									
Igračke										
Redosljed odabira igrački										
Dijete se samo igra s igračkom i svojim tijelom (igra je senzomotorna).	DA					DA			DA	DA
Dijete igračku koristi na funkcionalan način.										
Dijete koristi jednu ili više igračaka gradeći neki novi konstrukt.										
Dijete igrački daje drugo značenje (igra pretvaranja).										
Dijete se s igračkom igra na ponavljajući, neobičan način (stereotipno).										
Dijete pogledava u ispitivača.										
Dijete prebacuje pogled s igračke na ispitivača s namjerom da od ispitivača nešto dobije (npr. pomoć).										
Dijete prebacuje pogled s igračke na ispitivača s namjerom da mu pokaže igračku.										
Dijete donosi igračku ispitivaču jer želi nešto od njega (npr. pomoć).										
Dijete donosi igračku ispitivaču kako bi ju pokazalo.										
Dijete verbalno/gestom/komunikacijskim sustavom traži nešto od ispitivača. (vezano uz igračku)										
Dijete verbalno/gestom/komunikacijskim sustavom govori/komentira s ispitivačem nešto o igrački.										

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

Ukupan broj igračaka koje dijete istražuje u okolini s igračkama vezanim uz intenzivne interese:

Prvi put koristi igračku označavamo s +
 Drugi put koristi igračku označavamo s kvadratićem
 Treći put koristi igračku označavamo s *